ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΓΕΝΙΚΗΣ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ
JULIANE KOKOTT
της 16ης Δεκεμβρίου 2010[1]

I — Εισαγωγή

1. Για την προστασία της ποιότητας της ατμόσφαιρας, η Ευρωπαϊκή Ένωση έθεσε φιλόδοξους στόχους, οι οποίοι συνιστούν σημαντικές προκλήσεις για τα κράτη μέλη. Τούτο καθίσταται σαφές ήδη σε υποθέσεις που αφορούν την ποιότητα του ατμοσφαιρικού αέρα [2] και επιβεβαιώνεται στην παρούσα διαδικασία, που αφορά τα εθνικά ανώτατα όρια εκπομπών.

2. Η οδηγία 2001/81/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 23ης Οκτωβρίου 2001, σχετικά με εθνικά ανώτατα όρια εκπομπών για ορισμένους ατμοσφαιρικούς ρύπους [3] (στο εξής: οδηγία ΕΑΟΕ), καθιερώνει για όλα τα κράτη μέλη εθνικά ανώτατα όρια εκπομπών για ορισμένους ατμοσφαιρικούς ρύπους, τα οποία πρέπει να τηρούνται κατ' έτος. Οι Κάτω Χώρες γνωστοποίησαν, κατ' αρχάς, στην Επιτροπή, ότι δεν θα μπορούσαν να τηρήσουν τις υποχρεώσεις τους όσον αφορά το διοξείδιο του θείου και οξείδιο του αζώτου [4]. Εν προκειμένω, υποβάλλεται στο Δικαστήριο το ερώτημα αν το εν λόγω κράτος μέλος, μπορεί, παρά ταύτα, να χορηγήσει άδεια για σχέδια τα οποία πρόκειται να εκπέμψουν επιπλέον ποσότητες των εν λόγω ρυπογόνων ουσιών.

3. Οι διαφορές της κύριας δίκης αφορούν τη χορήγηση αδειών για διάφορα σχέδια κατασκευής σταθμών παραγωγής ενέργειας. Το εφαρμοστέο νομικό πλαίσιο προκύπτει από τις διατάξεις της οδηγίας σχετικά με την ολοκληρωμένη πρόληψη και έλεγχο της ρύπανσης [5] (στο εξής: οδηγία 96/61), η οποία ρυθμίζει τη χορήγηση αδειών για βιομηχανικές εγκαταστάσεις.

1 — Γλώσσα του πρωτοτύπου: η γερμανική.

2 — Βλ. αποφάσεις της 15ης Νοεμβρίου 2005, C-320/03, Επιτροπή κατά Αυστρίας (Συλλογή 2005, σ. I-9871), της 25ης Ιουλίου 2008, C-237/07, Janecek (Συλλογή 2008, σ. I-6221), και της 6ης Νοεμβρίου 2008, C-405/07 P, Κάτω Χώρες κατά Επιτροπής (Συλλογή 2008, σ. I-8301).

3 — ΕΕ L 309, σ. 22.

4 — Βλ. European Environmental Agency, *NEC Directive status report 2007*, Λουξεμβούργο 2008, σ. 16 (σχήμα 5) και του ιδίου, *NEC Directive status report 2008*, Λουξεμβούργο 2009, σ. 18 (σχήμα 3.1). Κατά τις εκθέσεις αυτές, ένδεκα επιπλέον κράτη μέλη υπερβαίνουν τα ανώτατα όρια για το οξείδιο του αζώτου, τέσσερα άλλα τα ανώτατα όρια για πτητικές οργανικές ενώσεις, δύο άλλα τα ανώτατα όρια για την αμμωνία, κανένα όμως τα ανώτατα όρια για το διοξείδιο του θείου.

5 — Αρχικώς οδηγία 96/61/ΕΚ του Συμβουλίου, της 24ης Σεπτεμβρίου 1996 (ΕΕ L 257, σ. 26), όπως ισχύει με τον κανονισμό (ΕΚ) 166/2006, του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 18ης Ιανουαρίου 2006, για τη σύσταση ευρωπαϊκού μητρώου έκλυσης και μεταφοράς ρύπων και για την τροποποίηση των οδηγιών 91/689/ΕΟΚ και 96/61/ΕΚ του Συμβουλίου (ΕΕ L 33, σ. 1). Κωδικοποιήθηκε με την οδηγία 2008/1/ΕΚ (ΕΕ L 24, σ. 8.). Η οδηγία αυτή θα αντικατασταθεί στο εγγύς μέλλον, από κοινού με ορισμένες άλλες οδηγίες, από την οδηγία του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 24ης Νοεμβρίου 2010, περί βιομηχανικών εκπομπών (ολοκληρωμένη πρόληψη και έλεγχος της ρύπανσης), βλ. το έγγραφο του Συμβουλίου PE-CONS 31/5/10 REV 5 της 24ης Νοεμβρίου 2010. Πάντως, η οδηγία ΕΑΟΕ δεν συνιστά τμήμα του πακέτου αυτού.

II — Το νομικό πλαίσιο

Α — *Η οδηγία 96/61*

4. Οι διατάξεις της οδηγίας 96/61 επαναλαμβάνονται κατωτέρω στην κωδικοποιημένη έκδοση της οδηγίας 2008/1, στο μέτρο που αυτή την αντικατέστησε, από τις 18 Φεβρουαρίου 2008, χωρίς πάντως να επιφέρει μεταβολή του περιεχομένου της.

5. Από τους ορισμούς του άρθρου 2 της οδηγίας 96/61, παρουσιάζουν εν προκειμένω ενδιαφέρον ιδίως τα σημεία 2, 7 και 15:

«Για τους σκοπούς της παρούσας οδηγίας ισχύουν οι ακόλουθοι ορισμοί:

2. "ρύπανση": η άμεση ή έμμεση εισαγωγή στην ατμόσφαιρα, το νερό ή το έδαφος, ως αποτέλεσμα ανθρώπινης δραστηριότητας, ουσιών, κραδασμών, θερμότητας ή θορύβου που ενδέχεται να θίξουν την ανθρώπινη υγεία ή το περιβάλλον, να υποβαθμίσουν υλικά αγαθά, να παραβλάψουν ή να εμποδίσουν την ψυχαγωγική λειτουργία καθώς και τις άλλες νόμιμες χρήσεις του περιβάλλοντος·

[…]

7. "ποιοτικό πρότυπο περιβάλλοντος": η δέσμη απαιτήσεων που πρέπει να πληρούνται σε συγκεκριμένο χρόνο από συγκεκριμένο περιβάλλον ή επιμέρους τμήμα του, σύμφωνα με την κοινοτική νομοθεσία·

[…]

15. "ενδιαφερόμενο κοινό": το κοινό το οποίο θίγεται ή ενδέχεται να θιγεί ή του οποίου διακυβεύονται συμφέροντα από τις διαδικασίες λήψης αποφάσεων σχετικά με την έκδοση ή αναπροσαρμογή μιας άδειας ή των όρων της· για τους σκοπούς του παρόντος ορισμού, οι μη κυβερνητικές οργανώσεις που προάγουν την προστασία του περιβάλλοντος και ανταποκρίνονται στις απαιτήσεις οι οποίες καθορίζονται από την οικεία εθνική νομοθεσία, θεωρούνται ότι έχουν συμφέροντα.»

6. Το άρθρο 3 της οδηγίας 96/61 ορίζει τις θεμελιώδεις απαιτήσεις για μια εγκατάσταση:

«Τα κράτη μέλη μεριμνούν ώστε οι αρμόδιες αρχές να ελέγχουν ότι η εγκατάσταση θα λειτουργήσει κατά τρόπον ώστε:

α) να λαμβάνονται όλα τα κατάλληλα προληπτικά αντιρρυπαντικά μέτρα, ιδίως με χρήση των βέλτιστων διαθέσιμων τεχνικών·

β) να μην προκαλείται καμία σημαντική ρύπανση·

[…]».

7. Κατά το άρθρο 4 της οδηγίας 96/61, απαιτείται άδεια για όλες τις εγκαταστάσεις υπό την έννοια της οδηγίας.

8. Η άδεια εγκαταστάσεως ρυθμίζεται στο άρθρο 8, παράγραφος 1, της οδηγίας 96/61:

«Ανεξαρτήτως των απαιτήσεων που πρέπει να πληρούνται με βάση την εθνική ή την κοινοτική νομοθεσία, η αρμόδια αρχή χορηγεί άδεια με ορισμένους όρους, ώστε να διασφαλίζεται ότι η εγκατάσταση πληροί τις απαιτήσεις της παρούσας οδηγίας, ή, άλλως, δεν χορηγεί άδεια.»

9. Το άρθρο 9 της οδηγίας 96/61 ρυθμίζει τους όρους τους οποίους πρέπει να περιλαμβάνει μια άδεια:

«(1). Τα κράτη μέλη βεβαιώνονται ότι η άδεια περιλαμβάνει όλα τα αναγκαία μέτρα τήρησης των όρων άδειας που αναφέρονται στα άρθρα 3 και 10 για να εξασφαλίζεται η προστασία της ατμόσφαιρας, του νερού και του εδάφους επιτυγχάνοντας έτσι υψηλό επίπεδο προστασίας του περιβάλλοντος στο σύνολό του.

(2) […]

(3) Η άδεια πρέπει να περιλαμβάνει οριακές τιμές εκπομπής για τις ρυπογόνες ουσίες, ιδίως εκείνες του παραρτήματος ΙΙΙ, που αναμένεται να εκπέμπονται από την οικεία εγκατάσταση σε σημαντική ποσότητα [ενόψει] της φύσης τους και της δυνατότητας διασποράς της ρύπανσης στο νερό, τον αέρα και το έδαφος. Εφόσον χρειάζεται, η άδεια περιλαμβάνει τις κατάλληλες οδηγίες για την προστασία του εδάφους και των υπογείων υδάτων και μέτρα για τη διαχείριση των αποβλήτων της εγκατάστασης. Ενδεχομένως, οι οριακές τιμές μπορούν να συμπληρώνονται ή να υποκαθίστανται από ισοδύναμες παραμέτρους ή τεχνικά μέτρα.

[...]

(4) Με την επιφύλαξη του άρθρου 10, οι αναφερόμενες στην παράγραφο 3 οριακές τιμές εκπομπής ή οι ισοδύναμες παράμετροι και τεχνικά μέτρα βασίζονται στις βέλτιστες διαθέσιμες τεχνικές, χωρίς να προδιαγράφουν τη χρήση μιας συγκεκριμένης τεχνικής ή τεχνολογίας, και λαμβανομένων υπόψη των τεχνικών χαρακτηριστικών της συγκεκριμένης εγκατάστασης, της γεωγραφικής της θέσης και των τοπικών περιβαλλοντικών συνθηκών. Σε όλες τις περιπτώσεις, οι όροι χορήγησης της άδειας προβλέπουν διατάξεις για την ελαχιστοποίηση της διαμεθοριακής ρύπανσης σε μεγάλη απόσταση και εξασφαλίζουν υψηλό επίπεδο προστασίας του περιβάλλοντος στο σύνολό του.

(5) […]

(7) Η άδεια μπορεί να περιλαμβάνει και άλλους ειδικούς όρους για τους σκοπούς της

παρούσας οδηγίας, αν το κράτος μέλος ή η αρμόδια αρχή το κρίνουν ενδεδειγμένο.

[...]»

10. Το άρθρο 10 της οδηγίας 96/61 ρυθμίζει τη σχέση μεταξύ των βέλτιστων διαθέσιμων τεχνικών και των ποιοτικών προτύπων περιβάλλοντος κατά τη χορήγηση αδειών για τις εγκαταστάσεις:

«Εάν ποιοτικό πρότυπο περιβάλλοντος επιβάλλει όρους αυστηρότερους από εκείνους που είναι δυνατόν να επιτευχθούν με τη χρήση των βέλτιστων διαθέσιμων τεχνικών, η άδεια επιβάλλει ιδίως πρόσθετους όρους, με την επιφύλαξη άλλων μέτρων που είναι δυνατόν να ληφθούν για την τήρηση των ποιοτικών προτύπων περιβάλλοντος.»

11. Το άρθρο 16 της οδηγίας 96/61 αφορά την έννομη προστασία. Σημασία έχουν εν προκειμένω οι παράγραφοι 1 και 3:

«(1) Τα κράτη μέλη διασφαλίζουν ότι, σύμφωνα με το εθνικό νομικό τους σύστημα, κάθε μέλος του ενδιαφερόμενου κοινού έχει πρόσβαση σε διαδικασία εξέτασης ενώπιον δικαστηρίου ή άλλου ανεξάρτητου και αμερόληπτου οργάνου, συσταθέντος νομοθετικώς, προκειμένου να αμφισβητήσει την ουσιαστική ή τη διαδικαστική νομιμότητα αποφάσεων, πράξεων ή παραλείψεων που εμπίπτουν στις διατάξεις της παρούσας οδηγίας περί συμμετοχής του κοινού, όταν:

α) έχει επαρκές συμφέρον· ή

β) υποστηρίζει ότι επέρχεται προσβολή δικαιώματος, εάν αυτό απαιτείται ως προϋπόθεση από [το δίκαιο της διοικητικής διαδικασίας ή] το διοικητικό δικονομικό δίκαιο ενός κράτους μέλους.

[...]

(3) Τα κράτη μέλη καθορίζουν τι αποτελεί επαρκές συμφέρον και τι προσβολή δικαιώματος, με σταθερό στόχο να παρέχεται στο ενδιαφερόμενο κοινό ευρεία πρόσβαση στη δικαιοσύνη. Προς τούτο, το συμφέρον κάθε μη κυβερνητικής οργάνωσης που προάγει την προστασία του περιβάλλοντος και ανταποκρίνεται στις απαιτήσεις οι οποίες καθορίζονται από το οικείο εθνικό δίκαιο θεωρείται επαρκές για τους σκοπούς της παραγράφου 1 στοιχείο α΄.

Οι οργανώσεις αυτές θεωρείται επίσης ότι έχουν δικαιώματα που μπορούν να προσβληθούν, για τους σκοπούς της παραγράφου 1, στοιχείο β΄.»

12. Η διάταξη αυτή περιελήφθη, για την εφαρμογή του άρθρου 9, παράγραφος 2, της Συμβάσεως του Άαρχους [6], στην οδηγία 96/61 [7].

Β — *Η οδηγία ΕΑΟΕ*

13. Κατά το άρθρο 4 της οδηγίας ΕΑΟΕ, μέχρι το 2010, δεν πρέπει να χωρήσει υπέρβαση των εθνικών ανωτάτων ορίων εκπομπών και, στη συνέχεια, πρέπει να διασφαλιστεί η περαιτέρω τήρησή τους:

«(1) Το αργότερο έως το έτος 2010, τα κράτη μέλη περιορίζουν τις εθνικές ετήσιες εκπομπές τους σε διοξείδιο του θείου (SO2), οξείδια του αζώτου (NOx), πτητικές οργανικές ενώσεις (ΠΟΕ) και αμμωνία (NH3) σε ποσότητες που δεν υπερβαίνουν τα ανώτατα όρια εκπομπών του παραρτήματος Ι, λαμβάνοντας υπόψη τις τυχόν τροποποιήσεις με κοινοτικά μέτρα θεσπιζόμενα σε συνέχεια των εκθέσεων που αναφέρονται στο άρθρο 9.

(2) Τα κράτη μέλη διασφαλίζουν την τήρηση των ανώτατων ορίων εκπομπών του παραρτήματος Ι για οποιοδήποτε έτος μετά το 2010.»

14. Το παράρτημα Ι της οδηγίας ΕΑΟΕ θέτει για τις Κάτω Χώρες μεταξύ άλλων ανώτατα όρια 50 χιλιοτόνων, δηλαδή 50 000 τόνων, διοξειδίου του θείου και 260 χιλιοτόνων, δηλαδή 260 000 τόνων, οξειδίου του αζώτου.

15. Κατά το άρθρο 6 της οδηγίας ΕΑΟΕ, το αργότερο μέχρι την 1η Οκτωβρίου 2002, τα κράτη μέλη καταρτίζουν εθνικά προγράμματα για την προοδευτική μείωση των εθνικών εκπομπών των ρύπων που αναφέρονται στο άρθρο 4, για να συμμορφωθούν τουλάχιστον προς τα εθνικά ανώτατα όρια εκπομπών, που ορίζονται στο παράρτημα Ι, το αργότερο έως το 2010. Το άρθρο 7 υποχρεώνει τα κράτη μέλη να συντάσσουν και να ενημερώνουν κατ' έτος εθνικές απογραφές εκπομπών καθώς και προβλέψεις εκπομπών για το 2010. Διαβιβάζουν τις πληροφορίες αυτές στην Επιτροπή, η οποία τις δημοσιεύει από κοινού με τον Ευρωπαϊκό Οργανισμό Περιβάλλοντος.

16. Επί του περιεχομένου των προγραμμάτων, η ενδέκατη και η δωδέκατη αιτιολογική σκέψη της οδηγίας ΕΑΟΕ ορίζουν τα εξής:

«(11) Η ύπαρξη μιας σειράς εθνικών ανώτατων ορίων για κάθε κράτος μέλος για τις εκπομπές διοξειδίου του θείου, οξειδίων του αζώτου, πτητικών οργανικών ενώσεων και αμμωνίας αποτελεί έναν οικονομικώς αποτελεσματικό τρόπο επίτευξης των ενδιάμεσων

6 — Σύμβαση για την πρόσβαση σε πληροφορίες, τη συμμετοχή του κοινού στη λήψη αποφάσεων και την πρόσβαση στη δικαιοσύνη σε θέματα περιβάλλοντος (ΕΕ 2005, L 124, σ. 4)· υπογράφηκε από την Κοινότητα στις 25 Ιουνίου 1998 στο Άαρχους (Δανία) και εγκρίθηκε με την απόφαση 2005/370/ΕΚ του Συμβουλίου, της 17ης Φεβρουαρίου 2005 (ΕΕ L 124, σ. 1).

7 — Άρθρο 4, σημείο 4, της οδηγίας 2003/35/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 26ης Μαΐου 2003, σχετικά με τη συμμετοχή του κοινού στην κατάρτιση ορισμένων σχεδίων και προγραμμάτων που αφορούν το περιβάλλον και με την τροποποίηση όσον αφορά τη συμμετοχή του κοινού και την πρόσβαση στη δικαιοσύνη, των οδηγιών 85/337/ΕΟΚ και 96/61/ΕΚ του Συμβουλίου (ΕΕ L 156, σ. 17).

περιβαλλοντικών στόχων. Τα ανώτατα όρια εκπομπών θα παράσχουν στην Επιτροπή και τα κράτη μέλη ευελιξία όσον αφορά τον καθορισμό του τρόπου συμμόρφωσης με αυτά.

(12) Τα κράτη μέλη θα πρέπει να είναι υπεύθυνα για την εφαρμογή μέτρων συμμόρφωσης με τα εθνικά ανώτατα όρια εκπομπών. Είναι αναγκαίο να εκτιμάται η πρόοδος ως προς τη συμμόρφωση με τα ανώτατα όρια. Θα πρέπει συνεπώς να εκπονηθούν και να ανακοινωθούν στην Επιτροπή εθνικά προγράμματα για τη μείωση των εκπομπών, τα οποία θα πρέπει να περιλαμβάνουν πληροφορίες για τα ληφθέντα ή τα υπό εξέταση μέτρα για τη συμμόρφωση προς τα ανώτατα όρια.»

17. Η σχέση μεταξύ της οδηγίας 96/61 και της οδηγίας ΕΑΟΕ αναλύεται στη δέκατη ένατη αιτιολογική σκέψη:

«Οι διατάξεις της παρούσας οδηγίας θα πρέπει να εφαρμόζονται υπό την επιφύλαξη των διατάξεων της κοινοτικής νομοθεσίας για τις εκπομπές των εν λόγω ρύπων από συγκεκριμένες πηγές και των διατάξεων της οδηγίας 96/61/ΕΚ του Συμβουλίου όσον αφορά τις οριακές τιμές εκπομπών και τη χρήση των βέλτιστων διαθέσιμων τεχνικών.»

18. Κατά το άρθρο 15, παράγραφος 1, της οδηγίας ΕΑΟΕ, η οδηγία αυτή έπρεπε να μεταφερθεί στο εθνικό δίκαιο μέχρι τις 27 Νοεμβρίου 2002.

19. Όπως ακριβώς η οδηγία ΕΑΟΕ, και το πρωτόκολλο του Γκέτεμποργκ της Σύμβασης του 1979 για τη διαμεθοριακή ρύπανση της ατμόσφαιρας σε μεγάλη απόσταση, για τη μείωση της οξίνισης, του ευτροφισμού και του όζοντος σε επίπεδο εδάφους [8] θεσπίζει ανώτατα όρια εκπομπών για το έτος 2010, πλην όμως οι επιταγές της οδηγίας είναι συχνά κάπως αυστηρότερες.

Γ — *Η οδηγία 2001/80*

20. Επικουρικά, πρέπει να αναφερθεί η οδηγία 2001/80/ΕΚ, του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 23ης Οκτωβρίου 2001, για τον περιορισμό των εκπομπών στην ατμόσφαιρα ορισμένων ρύπων [9]. Η οδηγία αυτή θέτει όρια εκπομπών για ορισμένες εγκαταστάσεις και ανάγεται στο πρωτόκολλο του Γκέτεμποργκ.

8 — Εγκρίθηκε με την απόφαση 2003/507/ΕΚ του Συμβουλίου, της 13ης Ιουνίου 2003 (ΕΕ L 179, σ. 1).

9 — ΕΕ L 309, σ. 1, όπως ισχύει με την οδηγία 2006/105/ΕΚ του Συμβουλίου, της 20ής Νοεμβρίου 2006, για την προσαρμογή των οδηγιών 73/239/ΕΟΚ, 74/557/ΕΟΚ και 2002/83/ΕΚ στον τομέα του περιβάλλοντος, λόγω της προσχώρησης της Βουλγαρίας και της Ρουμανίας (ΕΕ L 363, σ. 368).

Δ — *Το ολλανδικό δίκαιο*

1. Η μεταφορά της οδηγίας 96/61 στο εθνικό δίκαιο

21. Η μεταφορά της οδηγίας 96/61 στο ολλανδικό δίκαιο πραγματοποιήθηκε με την τροποποίηση των διατάξεων του Wet Milieubeheer (νόμος για την προστασία του περιβάλλοντος).

22. Το άρθρο 8.1, παράγραφος 1, αρχή και στοιχείο b, του Wet milieubeheer προβλέπει υποχρέωση άδειας για μετατροπές και αλλαγές στη λειτουργία, οι οποίες αφορούν τις εγκαταστάσεις που καλύπτει η οδηγία. Το άρθρο 8.10, παράγραφος 1, του Wet milieubeheer ορίζει ότι άδεια δύναται να μη χορηγηθεί μόνο για λόγους προστασίας του περιβάλλοντος. Κατά το άρθρο 8.10, παράγραφος 2, αρχή και στοιχείο a, του Wet milieubeheer, σε κάθε περίπτωση, δεν χορηγείται άδεια αν με τη χορήγησή της δεν μπορεί να διασφαλιστεί ότι στην εγκατάσταση θα χρησιμοποιηθούν τουλάχιστον οι βέλτιστες διαθέσιμες τεχνικές που λαμβάνονται υπόψη για την εγκατάσταση αυτή.

23. Κατά το άρθρο 8.11, παράγραφος 2, του Wet milieubeheer, για λόγους προστασίας του περιβάλλοντος δύναται να χορηγηθεί άδεια που συνοδεύεται με περιορισμούς. Κατά το άρθρο 8.12b, αρχή και στοιχείο e, του Wet milieubeheer, σε κάθε περίπτωση η άδεια συνδέεται με τις λαμβανόμενες υπόψη για τη σχετική εγκατάσταση προδιαγραφές όσον αφορά την αποτροπή ή τουλάχιστον, στο μέτρο του δυνατού, τον περιορισμό τής από την εγκατάσταση ρυπάνσεως σε μεγάλη απόσταση ή διασυνοριακής ρυπάνσεως.

2. Η μεταφορά στο εθνικό δίκαιο της οδηγίας ΕΑΟΕ

24. Κατά τα στοιχεία της Ολλανδικής Κυβερνήσεως, το εν λόγω κράτος μέλος έλαβε διάφορα μέτρα για να διασφαλίσει την τήρηση των ανωτάτων ορίων εκπομπών. Για το διοξείδιο του θείου εισήγαγε ένα σύστημα εμπορίου με δικαιώματα εκπομπών [10]. Η επιτρεπόμενη ποσότητα εκπομπών για το διοξείδιο του θείου κατανεμήθηκε σε διαφόρους βιομηχανικούς τομείς. Κανένας τομέας δεν μπορεί να υπερβεί το όριο εκπομπών διοξειδίου του θείου που του αντιστοιχεί.

III — Οι διαφορές των κυρίων δικών και τα προδικαστικά ερωτήματα

25. Οι διαφορές των κυρίων δικών στηρίζονται σε αιτήσεις ακυρώσεως κατά τριών σχεδίων σταθμών παραγωγής ενέργειας. Ο σταθμός παραγωγής ενέργειας Eemshaven, για τον οποίο χορηγήθηκε άδεια στις 11 Δεκεμβρίου 2007 (υπόθεση C-165/09), αναμένεται να εκπέμπει 1454 τόνους διοξειδίου του θείου ετησίως, ο σταθμός παραγωγής

10 — Βλ. την ανάπτυξη στην απόφαση του Πρωτοδικείου της 10ης Απριλίου 2008, T-233/04, Κάτω Χώρες κατά Επιτροπής (Συλλογή 2008, σ. II-591, σκέψεις 10 επ.).

ενέργειας Missouriweg in Rotterdam, για τον οποίο χορηγήθηκε άδεια στις 11 Μαρτίου 2008 (υπόθεση C-166/09), πρέπει να εκπέμπει 580 τόνους διοξειδίου του θείου και 730 τόνους οξειδίου του αζώτου, και για τον σταθμό παραγωγής ενέργειας στο Coloradoweg in Rotterdam (υπόθεση C-167/09), ο οποίος αναβαθμίστηκε επί τη βάσει της άδειας της 26ης Οκτωβρίου 2007, προβλέπονται 923 τόνοι διοξειδίου του θείου και 1 535 τόνοι οξειδίου του αζώτου. Επομένως, οι εν λόγω σταθμοί παραγωγής ενέργειας παράγουν από κοινού περίπου το 6 % των επιτρεπομένων στις Κάτω Χώρες συνολικών εκπομπών διοξειδίου του θείου και σχεδόν το 1 % των ανωτάτων ορίων οξειδίου του αζώτου.

26. Η αίτηση εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως περιέχει πληροφορίες κρατικών αρχών και της Επιτροπής, κατά τις οποίες, οι Κάτω Χώρες, κατά το έτος 2010 και στο εξής, δεν θα τηρούσαν τα ανώτατα όρια για το διοξείδιο του θείου και το οξείδιο του αζώτου. Πάντως, οι Κάτω Χώρες ισχυρίζονται ότι, κατά τα νεότερα προγνωστικά στοιχεία, τα ανώτατα όρια θα τηρηθούν.

27. Κατ' ακολουθία, το Raad van State υπέβαλε στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:

«1) Μήπως η υποχρέωση σύμφωνης ερμηνείας με την οδηγία συνεπάγεται ότι οι μεταφερθείσες με τον Wet milieubeheer υποχρεώσεις που προβλέπει η οδηγία 96/61 μπορούν και πρέπει να ερμηνευθούν υπό την έννοια ότι, όταν λαμβάνεται απόφαση επί αιτήσεως περιβαλλοντικής άδειας, πρέπει να ληφθεί πλήρως υπόψη το εθνικό ανώτατο όριο εκπομπών διοξειδίου του θείου κατά την οδηγία ΕΑΟΕ σχετικά με ανώτατα όρια εκπομπών για ορισμένους ατμοσφαιρικούς ρύπους, ειδικότερα δε όσον αφορά τις υποχρεώσεις κατά το άρθρο 9, παράγραφος 4, της οδηγίας 96/61;

2.α) Μήπως το καθήκον ενός κράτους μέλους να απέχει από τη λήψη μέτρων που θα μπορούσαν να θέσουν σε σοβαρό κίνδυνο την επίτευξη του αποτελέσματος που επιδιώκεται με μια οδηγία ισχύει και κατά τη διάρκεια του κατά το άρθρο 4, παράγραφος 1, της οδηγίας ΕΑΟΕ χρονικού διαστήματος από τις 27 Νοεμβρίου 2002 μέχρι τις 31 Δεκεμβρίου 2010;

2.β) Μήπως κατά τη διάρκεια του πιο πάνω χρονικού διαστήματος από τις 27 Νοεμβρίου 2002 μέχρι τις 31 Δεκεμβρίου 2010, στην περίπτωση που μετά τη λήξη του χρονικού αυτού διαστήματος απειλείται ή γίνει υπέρβαση των εθνικών ανωτάτων ορίων εκπομπών διοξειδίου του θείου και/ή οξειδίου του αζώτου, σύμφωνα με την οδηγία ΕΑΟΕ, το σχετικό κράτος μέλος έχει θετικές υποχρεώσεις, είτε επιπλέον είτε αντί του κατά τα ως άνω καθήκοντος αποχής;

2.γ) Μήπως για την απάντηση στα ερωτήματα 2α και 2β έχει σημασία το ότι από αίτηση περιβαλλοντικής άδειας για εγκατάσταση που συμβάλλει στην υπέρβαση ή στην απειλούμενη υπέρβαση των κατά την οδηγία ΕΑΟΕ εθνικών ανωτάτων

ορίων εκπομπών διοξειδίου του θείου και/ή οξειδίου του αζώτου προκύπτει ότι η εγκατάσταση θα τεθεί σε λειτουργία το νωρίτερο το 2011;

3.α) Μήπως οι υποχρεώσεις τις οποίες αφορά το ερώτημα 2 συνεπάγονται ότι, αν λείπουν εξασφαλίσεις ότι η εγκατάσταση για την οποία ζητήθηκε περιβαλλοντική άδεια δεν θα συμβάλει στην υπέρβαση ή στην απειλούμενη υπέρβαση των κατά την οδηγία ΕΑΟΕ εθνικών ανωτάτων ορίων εκπομπών διοξειδίου του θείου και/ή οξειδίου του αζώτου, το κράτος μέλος πρέπει να αρνηθεί τη ζητηθείσα περιβαλλοντική άδεια ή να τη συνδέσει με περαιτέρω προδιαγραφές ή περιορισμούς; Έχει για την απάντηση στο ερώτημα αυτό σημασία το σε ποιον βαθμό η εγκατάσταση θα συμβάλει σε αυτή την υπέρβαση ή απειλούμενη υπέρβαση;

3.β) Μήπως από την οδηγία ΕΑΟΕ προκύπτει ότι ένα κράτος μέλος, ακόμη και σε περίπτωση υπερβάσεως ή απειλούμενης υπερβάσεως του εθνικού ανωτάτου ορίου εκπομπών διοξειδίου του θείου, έχει διακριτική ευχέρεια να επιτύχει το επιδιωκόμενο από την οδηγία αποτέλεσμα όχι με το να αρνηθεί την άδεια ή με το να τη συνδέσει με περαιτέρω προδιαγραφές ή περιορισμούς, αλλά με το να λάβει αντ' αυτής άλλα μέτρα, όπως αντισταθμιστικά μέτρα αλλού;

4) Μήπως ένας ιδιώτης, κατά το μέρος που το κράτος μέλος έχει υποχρεώσεις όπως αυτές τις οποίες αφορούν τα ερωτήματα 2 και 3, δύναται να αξιώσει ενώπιον του εθνικού δικαστή την τήρηση των υποχρεώσεων αυτών;

5.α) Μήπως ένας ιδιώτης δύναται να επικαλεστεί ευθέως το άρθρο 4 της οδηγίας ΕΑΟΕ;

5.β) Αν ναι, είναι η άμεση επίκληση δυνατή από τις 27 Νοεμβρίου 2002 ή μόνον από τις 31 Δεκεμβρίου 2010; Έχει για την απάντηση στο ερώτημα αυτό σημασία το ότι από την αίτηση περιβαλλοντικής άδειας προκύπτει ότι η αδειοδοτηθείσα εγκατάσταση θα τεθεί σε λειτουργία το νωρίτερο το 2011;

6) Μήπως ειδικότερα, αν η χορήγηση περιβαλλοντικής άδειας και/ή η λήψη άλλων μέτρων συμβάλλουν στην υπέρβαση ή στην απειλούμενη υπέρβαση των κατά την οδηγία ΕΑΟΕ εθνικών ανωτάτων ορίων εκπομπών διοξειδίου του θείου και/ή οξειδίου του αζώτου, ένας ιδιώτης δύναται να στηρίξει στο άρθρο 4 της οδηγίας αυτής:

α) γενική αξίωση να ληφθεί από το σχετικό κράτος μέλος δέσμη μέτρων με την οποία το αργότερο το 2010 οι ετήσιες εθνικές εκπομπές διοξειδίου

του θείου και οξειδίου του αζώτου θα περιοριστούν σε ποσότητες που δεν υπερβαίνουν τα κατά την οδηγία ΕΑΟΕ εθνικά ανώτατα όρια εκπομπών ή, σε περίπτωση αποτυχίας, δέσμη μέτρων με την οποία οι εκπομπές αυτές θα περιοριστούν στις εν λόγω ποσότητες το συντομότερο δυνατόν μετά το έτος αυτό;

28. Τα ερωτήματα συμπίπτουν κατ' ουσίαν σε όλες τις υποθέσεις. Πάντως, στην υπόθεση C-165/09 γίνεται λόγος μόνο για διοξείδιο του θείου. Επίσης, στην υπόθεση C-166/07 γίνεται μνεία μόνο της κωδικοποιημένης εκδόσεως της οδηγίας 96/61, ήτοι της οδηγίας 2008/1, ενώ στο πλαίσιο των δύο άλλων υποθέσεων γίνεται αναφορά και στην προηγούμενη οδηγία 96/61.

β) συγκεκριμένες αξιώσεις να ληφθούν από το σχετικό κράτος μέλος συγκεκριμένα μέτρα σχετικά με μια επί μέρους εγκατάσταση –π.χ. υπό τη μορφή αρνήσεως αδειοδοτήσεως ή υπό τη μορφή συνδέσεως της άδειας με περαιτέρω προδιαγραφές ή περιορισμούς– που να συμβάλουν στο να περιοριστούν, το αργότερο το 2010, οι ετήσιες εθνικές εκπομπές διοξειδίου του θείου και οξειδίου του αζώτου σε ποσότητες που δεν υπερβαίνουν τα κατά την οδηγία ΕΑΟΕ εθνικά ανώτατα όρια εκπομπών ή, σε περίπτωση αποτυχίας, συγκεκριμένα μέτρα που να συμβάλουν στο να περιοριστούν οι εκπομπές αυτές στις εν λόγω ποσότητες το συντομότερο δυνατόν μετά;

29. Με διάταξη της 24ης Ιουνίου 2009, ο Πρόεδρος του Δικαστηρίου διέταξε την ένωση των τριών υποθέσεων προς διευκόλυνση της έγγραφης και της προφορικής διαδικασίας και έκδοση κοινής αποφάσεως.

γ) Μήπως για την απάντηση στα ερωτήματα 6α και 6β έχει σημασία ο βαθμός στον οποίο η εγκατάσταση συμβάλλει σε αυτή την υπέρβαση ή απειλούμενη υπέρβαση;»

30. Γραπτές παρατηρήσεις κατέθεσαν οι Stichting Greenpeace Nederland (στο εξής: Greenpeace), Gedeputeerde Staten von Groningen (στο εξής: Groningen) και RWE Power AG, νυν RWE Eemshaven Holding BV (στο εξής: RWE), Electrabel Nederland N. V. (στο εξής: Electrabel), Gedeputeerde Staten von Zuid-Holland (στο εξής: Zuid-Holland) και E.ON Benelux N. V. (στο εξής: E.ON) καθώς και η Δημοκρατία της Αυστρίας, το Βασίλειο της Δανίας, η Ιταλική Δημοκρατία, το Βασίλειο των Κάτω Χωρών και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Οι μετέχοντες αυτοί, με την εξαίρεση των Groningen, Zuid-Holland και της Αυστρίας, παρέστησαν και στην επ' ακροατηρίου συζήτηση της 14ης Οκτωβρίου 2010. Επιπλέον, στην επ' ακροατηρίου συζήτηση μετέσχον η Stichting Natuur en Milieu καθώς και η Γαλλική Δημοκρατία.

IV — Νομική εκτίμηση

31. Η οδηγία ΕΑΟΕ θεσπίζει εθνικά ανώτατα όρια για την εκπομπή τεσσάρων ρυπογόνων ουσιών, μεταξύ των οποίων το οξείδιο του αζώτου και το διοξείδιο του θείου, τα οποία τα κράτη μέλη δεν μπορούν να υπερβούν από το έτος 2011. Πάντως, από την οδηγία ΕΑΟΕ δεν προκύπτει ο τρόπος με τον οποίον τα κράτη μέλη θα επιτύχουν τον σκοπό αυτόν.

32. Στην παρούσα υπόθεση, το αντικείμενο της διαφοράς είναι η χορήγηση άδειας για τρεις κατ' ιδίαν σταθμούς παραγωγής ενέργειας. Οι σταθμοί αυτοί συμβάλλουν ουσιωδώς στις εκπομπές οξειδίου του αζώτου και διοξειδίου του θείου, πλην όμως, κατ' αρχήν, δεν εμποδίζουν την τήρηση των ανωτάτων ορίων εκπομπών, εάν οι Κάτω Χώρες περιορίσουν τις εκπομπές σε άλλα σημεία.

33. Πάντως, κατά τα στοιχεία του αιτούντος δικαστηρίου αλλά και κατά τις εκθέσεις του Ευρωπαϊκού Οργανισμού Περιβάλλοντος [11], υφίστανται αμφιβολίες ως προς το αν οι Κάτω Χώρες με τα προβλεπόμενα μέχρι τούδε μέτρα τηρούν τα εν λόγω ανώτατα όρια σε σχέση με το οξείδιο του αζώτου και το διοξείδιο του θείου. Κατά συνέπεια, με την αίτηση εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως ζητείται να διευκρινιστεί αν, στην περίπτωση αυτή, αντιβαίνει προς την οδηγία ΕΑΟΕ –παρά την ελευθερία επιλογής ως προς τα μέσα για την επίτευξη των σκοπών της οδηγίας– η χορήγηση άδειας για τα επίμαχα σχέδια.

11 — Βλ. υποσημείωση 4.

34. Προς τον σκοπό αυτόν, θα εξετάσω αν η οδηγία 96/61 απαιτεί να λαμβάνεται υπόψη η απειλούμενη υπέρβαση των ανωτάτων ορίων της οδηγίας ΕΑΟΕ (συναφώς κατωτέρω, υπό στοιχείο Β), αν η απειλούμενη υπέρβαση αποκλείει τέτοια σχέδια (συναφώς κατωτέρω, υπό στοιχείο Γ) και αν οι ιδιώτες μπορούν συναφώς να επικαλεστούν την οδηγία ΕΑΟΕ (συναφώς κατωτέρω, υπό στοιχείο Δ). Πάντως, θα εξετάσω, κατ' αρχάς, τις ενστάσεις ορισμένων μετεχόντων στη δίκη όσον αφορά το παραδεκτό της αιτήσεως εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως (συναφώς υπό στοιχείο Α).

Α — *Επί του παραδεκτού*

35. Οι RWE, Electrabel και E.ON προβάλλουν το απαράδεκτο των υποβληθέντων στο Δικαστήριο ερωτημάτων. Ισχυρίζονται ότι τα προδικαστικά ερωτήματα δεν ασκούν επιρροή στην επίλυση της διαφοράς της κύριας δίκης.

36. Υποστηρίζουν ότι το αιτούν δικαστήριο λαμβάνει ως αφετηρία εσφαλμένη βάση για την απόφασή του, καθόσον, παρά τα νεότερα, αντίθετα πληροφοριακά στοιχεία, πιθανολογεί υπέρβαση των προβλεπομένων στην οδηγία ΕΑΟΕ εθνικών ανωτάτων ορίων εκπομπών για το διοξείδιο του θείου και το οξείδιο του αζώτου στις 31 Δεκεμβρίου 2010 και περαιτέρω μέχρι το 2015. Επιπλέον, οι αιτούντες της κύριας δίκης δεν κατέδειξαν σε ποιο μέτρο η οδηγία ΕΑΟΕ μπορεί να δικαιολογήσει άρνηση χορηγήσεως αδειών κατά την οδηγία 96/61.

37. Πάντως, υφίσταται τεκμήριο λυσιτέλειας των προδικαστικών ερωτημάτων που αφορούν το δίκαιο της Ενώσεως για την απόφαση επί της κύριας δίκης [12]. Επομένως, υπό το πρίσμα της λειτουργίας που επιτελεί η διαδικασία εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως, δεν πρέπει να τεθούν υπερβολικά αυστηρές απαιτήσεις όσον αφορά τις διαπιστώσεις του αιτούντος δικαστηρίου σχετικά με τη σημασία των προδικαστικών ερωτημάτων για την απόφαση επί της κύριας δίκης.

38. Κατά συνέπεια, το Δικαστήριο, μόνο σε εξαιρετικές περιπτώσεις, οφείλει να ερευνά τις συνθήκες υπό τις οποίες του έχουν υποβληθεί τα ερωτήματα από τον εθνικό δικαστή, προκειμένου να ελέγξει κατά πόσον είναι αρμόδιο να απαντήσει [13]. Κατά παγία νομολογία, το Δικαστήριο μπορεί να αρνηθεί να απαντήσει σε προδικαστικό ερώτημα υποβληθέν από εθνικό δικαστήριο μόνον αν προκύπτει προδήλως ότι η ερμηνεία ενός κοινοτικού κανόνα που ζητεί το εθνικό δικαστήριο δεν έχει καμία σχέση με το υποστατό ή το αντικείμενο της διαφοράς της κύριας δίκης ή ακόμη όταν το πρόβλημα είναι υποθετικής φύσεως ή το Δικαστήριο δεν διαθέτει τα πραγματικά και νομικά στοιχεία που είναι αναγκαία προκειμένου να δώσει χρήσιμη απάντηση στα ερωτήματα που του υποβλήθηκαν [14]. Εξαιρέσει των περιπτώσεων αυτών, το Δικαστήριο υποχρεούται, κατ' αρχήν, να απαντήσει στα προδικαστικά ερωτήματα που αφορούν την ερμηνεία του δικαίου της Ενώσεως [15].

39. Το Raad van State εξέθεσε διεξοδικά την εκτίμησή του ότι απειλείται υπέρβαση των ορίων εκπομπών κατά την οδηγία ΕΑΟΕ και, με τα ερωτήματά του, αποσκοπεί στη διευκρίνιση του αν η υπέρβαση αυτή πρέπει να ληφθεί υπόψη στο πλαίσιο των επίδικων διαδικασιών αδειοδοτήσεως κατά την οδηγία 96/61. Το γεγονός ότι, όσον αφορά την υπέρβαση είναι νοητή και άλλη αξιολόγηση και μάλιστα ότι η Ολλανδική Κυβέρνηση αναμένει εν τω μεταξύ την τήρηση των ορίων εκπομπών, δεν αρκεί για να μη γίνει δεκτή η λυσιτέλεια των προδικαστικών ερωτημάτων για την απόφαση που θα εκδοθεί επί της κύριας δίκης. Αντιθέτως, η εκτίμηση των πραγματικών και νομικών χαρακτηριστικών της διαφοράς αποτελεί, κατ' αρχήν, καθήκον του εθνικού δικαστηρίου [16]. Επομένως, δεν θα πρέπει να θεωρηθεί ότι είναι πρόδηλη η έλλειψη σχέσεως υπό την έννοια της νομολογίας.

40. Όσον αφορά τη δυνατότητα αρνήσεως χορηγήσεως της κατά την οδηγία 96/61 άδειας επί τη βάσει της οδηγίας ΕΑΟΕ, η αποδοχή του απαραδέκτου θα προδίκαζε την απάντηση στα προδικαστικά ερωτήματα. Αποφασιστικής σημασίας είναι η εκτίμηση του εθνικού δικαστηρίου, όχι των διαδίκων της κύριας δίκης. Επομένως, αντίθετα προς την άποψη της Electrabel, δεν απαιτείται ακριβέστερη επιχειρηματολογία των αιτούντων ως προς τη σχέση μεταξύ των δύο οδηγιών.

12 — Αποφάσεις της 10ης Ιουνίου 2010, C-140/09, Fallimento Traghetti del Mediterraneo (Συλλογή 2010, σ. I-5243, σκέψη 29), καθώς και C-395/08 και C-396/08, Bruno και Pettini (Συλλογή 2010, σ. I-5119, σκέψη 19), και της 1ης Ιουλίου 2010, C-393/08, Sbarigia (Συλλογή 2010, σ. I-6367, σκέψη 20).

13 — Απόφαση της 13ης Ιουλίου 2006, C-295/04 έως C-298/04, Manfredi κ.λπ. (Συλλογή 2006, σ. I-6619, σκέψη 27).

14 — Βλ. αποφάσεις της 15ης Δεκεμβρίου 1995, C-415/93, Bosman (Συλλογή 1995, σ. I-4921, σκέψη 61), καθώς και της 10ης Ιανουαρίου 2006, C-344/04, IATA και ELFAA (Συλλογή 2006, σ. I-403, σκέψη 24).

15 — Βλ. παρατεθείσες στην υποσημείωση 14 αποφάσεις Bosman (σκέψη 59) καθώς και IATA και ELFAA (σκέψη 24).

16 — Αποφάσεις της 13ης Νοεμβρίου 2003, C-153/02, Neri (Συλλογή 2003, σ. I-13555, σκέψεις 34 επ.), της 29ης Απριλίου 2004, C-482/01 και C-493/01, Ορφανόπουλος και Oliveri (Συλλογή 2004, σ. I-5257, σκέψη 42), και της 12ης Ιανουαρίου 2006, C-246/04, Turn- und Sportunion Waldburg (Συλλογή 2006, σ. I-589, σκέψη 21).

41. Επίσης η παραπομπή της E.ON στην καλούμενη θεωρία της acte-clair είναι αλυσιτελής. Κατά τη νομολογία αυτή, η υποχρέωση προς παραπομπή ενός δικαστηρίου, οι αποφάσεις του οποίου δεν υπόκεινται σε ένδικα μέσα του εσωτερικού δικαίου, δεν υφίσταται μόνον εάν διαπιστώνει ότι το ανακύψαν ζήτημα δεν είναι ουσιώδες ή ότι η οικεία διάταξη του δικαίου της Ενώσεως έχει ήδη ερμηνευθεί από το Δικαστήριο ή ότι η ορθή εφαρμογή του δικαίου της Ενώσεως παρίσταται τόσο προφανής, ώστε να μην αφήνει περιθώριο για καμία εύλογη αμφιβολία [17].

42. Η ευχέρεια παραπομπής δεν αίρεται στην περίπτωση αυτή [18]. Το Δικαστήριο δεν μπορεί να στερήσει τα εθνικά δικαστήρια, σε περίπτωση που διατηρούν αμφιβολίες, από μια διευκρίνιση. Η διευκρίνιση αυτή αποσκοπεί πάντοτε στην ενιαία εφαρμογή του δικαίου εντός της Ενώσεως. Η παραίτηση είναι δυνατή μόνο στην περίπτωση κατά την οποία και το εθνικό δικαστήριο φρονεί ότι η απάντηση σε ενδεχόμενο προδικαστικό ερώτημα είναι προφανής.

43. Περαιτέρω, κατά τη γνώμη μου, η απάντηση στα προδικαστικά ερωτήματα που υπέβαλε στο Δικαστήριο το Raad van State πόρρω απέχει από το να μπορεί να θεωρηθεί προφανής.

44. Τέλος, η αρμοδιότητα ελέγχου την οποία απονέμει στην Επιτροπή η οδηγία ΕΑΟΕ και η οποία διατυπώνεται ιδίως στο άρθρο 10, παράγραφος 5, στοιχείο γ΄, της οδηγίας, πλην όμως στηρίζεται, κατ' αρχήν, στο άρθρο 17 ΣΕΕ (πρώην άρθρο 211 ΕΚ), δεν αποκλείει το παραδεκτό των προδικαστικών ερωτημάτων [19]. Η εν λόγω αρμοδιότητα ελέγχου δεν απαλλάσσει τα κράτη μέλη από την υποχρέωση να προβούν τα ίδια σε νομότυπη μεταφορά της οδηγίας ΕΑΟΕ στο εθνικό δίκαιο και να διασφαλίσουν τη σύμφωνη προς την οδηγία ερμηνεία του εθνικού δικαίου ή το άμεσο αποτέλεσμα της οδηγίας. Στο πλαίσιο αυτό πρέπει να κριθεί παραδεκτή και η αίτηση εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως.

45. Ως εκ τούτου, οι αιτήσεις εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως είναι παραδεκτές.

Β — *Επί του πρώτου ερωτήματος: το περιεχόμενο της σύμφωνης προς την οδηγία ερμηνείας σε σχέση με τις οδηγίες 96/61 και ΕΑΟΕ*

46. Με το πρώτο προδικαστικό ερώτημά του, το αιτούν δικαστήριο ζητεί να πληροφορηθεί αν η υποχρέωση σύμφωνης προς την οδηγία ερμηνείας του εθνικού δικαίου έχει ως συνέπεια ότι, στο πλαίσιο χορηγήσεως άδειας κατά τον Wet milieubeheer, ο οποίος μεταφέρει στο εθνικό δίκαιο την οδηγία 96/61, πρέπει να λαμβάνονται υπόψη τα

17 — Απόφαση της 6ης Οκτωβρίου 1982, 283/81, Cilfit κ.λπ. (Συλλογή 1982, σ. 3415, σκέψεις 13 έως 16 και 21).

18 — Απόφαση Cilfit κ.λπ. (παρατεθείσα στην υποσημείωση 17, σκέψη 15).

19 — Με το από 18 Αυγούστου 2009 υπόμνημά της, η RWE επισημαίνει ότι η Ευρωπαϊκή Επιτροπή δεν έχει μέχρι τώρα βάλει κατά (απειλούμενης) υπερβάσεως των τιμών εκπομπών που προβλέπονται για τις Κάτω Χώρες (σημείο 35).

προβλεπόμενα στην οδηγία ΕΑΟΕ εθνικά ανώτατα όρια εκπομπών.

1. Επί της σύμφωνης ερμηνείας

47. Την απορρέουσα από την οδηγία υποχρέωση των κρατών μελών να επιτύχουν το αποτέλεσμα που αυτή επιδιώκει, καθώς και το κατά το άρθρο 4, παράγραφος 3, ΣΕΕ (πρώην άρθρο 10 ΕΚ) καθήκον να λαμβάνουν κάθε γενικό ή ειδικό μέτρο κατάλληλο να εξασφαλίσει την εκπλήρωση της υποχρεώσεως αυτής υπέχουν όλες οι αρχές των κρατών μελών, συμπεριλαμβανομένων των δικαστηρίων στο πλαίσιο των αρμοδιοτήτων τους [20].

48. Στο πλαίσιο αυτό εντάσσεται και η υποχρέωση σύμφωνης προς το κοινοτικό δίκαιο ερμηνείας. Εξ αυτού έπεται ότι, εφαρμόζοντας το εθνικό δίκαιο, το εθνικό δικαστήριο που καλείται να το ερμηνεύσει οφείλει να πράξει τούτο στο μέτρο του δυνατού, υπό το φως του γράμματος και του σκοπού της οδηγίας, ώστε να επιτευχθεί το αποτέλεσμα που επιδιώκεται από την τελευταία, συμμορφούμενο έτσι προς το άρθρο 288, τρίτο εδάφιο, ΣΛΕΕ (πρώην άρθρο 249, τρίτο εδάφιο, ΕΚ) [21]. Λόγω της δεσμεύσεως όλων των φορέων δημοσίας εξουσίας ενός κράτους μέλους, η υποχρέωση σύμφωνης προς την οδηγία ερμηνείας του εθνικού δικαίου αφορά επιπλέον και εθνική αρχή, η οποία πρέπει να αποφανθεί επί της χορηγήσεως άδειας κατά την οδηγία ΕΑΟΕ [22].

49. Οι παρούσες υποθέσεις αφορούν δύο οδηγίες από τον τομέα του περιβαλλοντικού δικαίου της Ενώσεως, των οποίων πρέπει να διασφαλιστεί η πλήρης αποτελεσματικότητα. Ο Wet milieubeheer, ο οποίος ρυθμίζει τις επίδικες διαδικασίες αδειοδοτήσεως, μεταφέρει στο εθνικό δίκαιο την οδηγία 96/61, όχι όμως και την οδηγία ΕΑΟΕ. Η οδηγία αυτή μεταφέρθηκε στο εσωτερικό δίκαιο με άλλες νομικές πράξεις. Πάντως, αυτό δεν αποκλείει ερμηνεία του Wet milieubeheer σύμφωνη και με την οδηγία ΕΑΟΕ, επειδή στο πλαίσιο της σύμφωνης προς οδηγία ερμηνείας πρέπει να λαμβάνεται υπόψη το εθνικό δίκαιο στο σύνολό του, για να κριθεί κατά πόσον μπορεί να εφαρμοστεί κατά τρόπον ώστε να μην καταλήξει σε αποτέλεσμα αντίθετο προς το επιδιωκόμενο με την οικεία οδηγία [23].

50. Επομένως, επιβάλλεται να διευκρινιστεί σε ποια σχέση τελούν οι δύο οδηγίες μεταξύ τους –ιδίως δε κατά πόσο μια διαδικασία αδειοδοτήσεως κατά την οδηγία 96/61 πρέπει να διέπεται και από τους περιορισμούς της οδηγίας ΕΑΟΕ.

20 — Αποφάσεις της 10ης Απριλίου 1984, 14/83, Von Colson και Kamann (Συλλογή 1984, σ. 1891, σκέψη 26), και της 13ης Νοεμβρίου 1990, C-106/89, Marleasing (Συλλογή 1990, σ. I-4135, σκέψη 8).

21 — Αποφάσεις Von Colson και Kamann καθώς και Marleasing (παρατεθείσες αμφότερες στην υποσημείωση 20).

22 — Βλ. τις αποφάσεις της 22ας Ιουνίου 1989, 103/88, Costanzo (Συλλογή 1989, σ. 1839, σκέψεις 30 επ.), της 29ης Απριλίου 1999, C-224/97, Ciola (Συλλογή 1999, σ. I-2517, σκέψη 30), της 14ης Ιουνίου 2007, C-6/05, Medipac-Καζαντζίδης (Συλλογή 2007, σ. I-4557, σκέψη 43), της 12ης Ιανουαρίου 2010, C-341/08, Petersen (Συλλογή 2010, σ. I-47, σκέψη 80), και της 14ης Οκτωβρίου 2010, C-243/09, Fuß (Συλλογή 2010, σ. I-9849, σκέψη 61).

23 — Αποφάσεις της 5ης Οκτωβρίου 2004, C-397/01 έως C-403/01, Pfeiffer κ.λπ. (Συλλογή 2004, σ. I-8835, σκέψεις 115 και 118 επ.), καθώς και της 16ης Ιουλίου 2009, C-12/08, Mono Car Styling (Συλλογή 2009, σ. I-6653, σκέψη 62).

2. Επί των παραπομπών που περιέχει η οδηγία 96/61

51. Κατ' αρχάς, πρέπει να εξετασθεί αν αμφότερες οι οδηγίες περιέχουν διατάξεις οι οποίες αφορούν ρητώς τη μεταξύ τους σχέση. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει συναφώς το ζήτημα αν τα εθνικά ανώτατα όρια εκπομπών της οδηγίας ΕΑΟΕ συνιστούν ποιοτικά πρότυπα περιβάλλοντος υπό την έννοια του άρθρου 10 της οδηγίας 96/61.

52. Οι κρίσιμες στη διαφορά της κύριας δίκης ρυπογόνες ουσίες διοξείδιο του θείου και οξείδιο του αζώτου καλύπτονται από αμφότερες τις οδηγίες. Το παράρτημα Ι της οδηγίας ΕΑΟΕ προβλέπει εθνικά ανώτατα όρια για το διοξείδιο του θείου και το οξείδιο του αζώτου. Στο παράρτημα ΙΙΙ της οδηγίας 96/61, οι ενώσεις αυτές αναφέρονται ως ρυπογόνες ουσίες, για τις οποίες η άδεια περιλαμβάνει, κατά το άρθρο 9, παράγραφος 3, οριακές τιμές εκπομπής.

53. Κατά το άρθρο 19, παράγραφος 2, της οδηγίας 96/61, πρέπει συναφώς να τηρούνται τουλάχιστον οι ειδικές οριακές τιμές για συγκεκριμένες εγκαταστάσεις, εν προκειμένω οι οριακές τιμές της οδηγίας 2001/80, για τον περιορισμό των εκπομπών ορισμένων ρυπογόνων ουσιών στην ατμόσφαιρα.

54. Περαιτέρω απαιτήσεις μπορούν ιδίως να συναχθούν από την υποχρέωση του άρθρου 3, παράγραφος 1, στοιχείο α΄, της οδηγίας 96/61, να χρησιμοποιούνται οι βέλτιστες διαθέσιμες τεχνικές. Βεβαίως η Stichting Natuur προβάλλει συναφώς ότι εν τω μεταξύ είναι δυνατές περαιτέρω μειώσεις εκπομπών, πλην όμως οι υπό κρίση αιτήσεις εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως δεν αφορούν το ζήτημα αυτό. Τα ερωτήματα αφορούν, αντιθέτως, την ενδεχόμενη υπέρβαση των εθνικών ανωτάτων ορίων εκπομπών.

55. Η υποχρέωση χρήσεως των βέλτιστων διαθέσιμων τεχνικών ισχύει, κατά το άρθρο 9, παράγραφος 4, πρώτο εδάφιο, της οδηγίας 96/61, μόνον υπό την επιφύλαξη του άρθρου 10. Η διάταξη αυτή ορίζει ότι η άδεια πρέπει να επιβάλλει πρόσθετους όρους, εάν ποιοτικό πρότυπο περιβάλλοντος δεν μπορεί να επιτευχθεί με τη χρήση των βέλτιστων διαθέσιμων τεχνικών. Επομένως, τα εθνικά ανώτατα όρια εκπομπών κατά την οδηγία ΕΑΟΕ θα πρέπει υποχρεωτικά να ληφθούν υπόψη στο πλαίσιο της διαδικασίας αδειοδοτήσεως, εάν αυτά συνιστούν τέτοια ποιοτικά πρότυπα περιβάλλοντος.

56. Ο ορισμός του ποιοτικού προτύπου περιβάλλοντος στο άρθρο 2, σημείο 7, της οδηγίας 96/61 δεν είναι συναφώς απολύτως σαφής. Η διάταξη αυτή ορίζει, π.χ. στη γερμανική και στην ιταλική γλωσσική εκδοχή, το ποιοτικό πρότυπο περιβάλλοντος ως τη δέσμη απαιτήσεων που πρέπει να πληρούνται σε συγκεκριμένο χρόνο [σε] συγκεκριμένο περιβάλλον ή επιμέρους τμήμα του, σύμφωνα με την κοινοτική νομοθεσία. Οι γλωσσικές

εκδοχές με τη διατύπωση αυτή θα μπορούσαν, επομένως, να ερμηνευθούν υπό την έννοια ότι καταλαμβάνουν τα ανώτατα όρια εκπομπών ως απαιτήσεις οι οποίες πρέπει να πληρούνται *σε* συγκεκριμένο περιβάλλον.

57. Πάντως, το συμπέρασμα αυτό αποκλείουν άλλες γλωσσικές εκδοχές, όπως η γαλλική ή η αγγλική, οι οποίες αναφέρουν απαιτήσεις οι οποίες πρέπει να πληρούνται από («par» ή «by») συγκεκριμένο περιβάλλον. Χαρακτηρίζουν, επομένως, συγκεκριμένη επιδιωκόμενη κατάσταση του περιβάλλοντος ή συγκεκριμένων προστατευομένων αγαθών [24]. Τούτο σημαίνει, κατά τις εν λόγω γλωσσικές εκδοχές, ότι η παρούσα στο περιβάλλον ποσότητα ρυπογόνων ουσιών έχει σημασία για ένα ποιοτικό πρότυπο, ενώ οι εκπεμπόμενες στο περιβάλλον αυτό ποσότητες ρυπογόνων ουσιών δεν περιέχουν καμία άμεση ένδειξη για την ποιότητα του περιβάλλοντος αυτού.

58. Ούτε από την οικονομία του άρθρου 9, παράγραφος 4, πρώτη περίοδος, και του άρθρου 10 της οδηγίας 96/61 μπορεί να συναχθεί σαφές συμπέρασμα. Οι διατάξεις αυτές διασφαλίζουν ότι η πολλαπλή προσέγγιση της οδηγίας 96/61 δεν σχετικοποιεί ενδεχόμενα ποιοτικά πρότυπα περιβάλλοντος. Πράγματι, οριακές τιμές εκπομπών για εγκαταστάσεις και ποιοτικά πρότυπα περιβάλλοντος τελούν σε σχέση εξαρτήσεως: οι οριακές τιμές εκπομπών πρέπει να προσανατολίζονται στα ποιοτικά πρότυπα περιβάλλοντος και ενδεχομένως να τα διορθώνουν [25]. Τούτο καθιστά σαφή την έλλειψη ταυτότητας των δύο εννοιών.

59. Πάντως, αυτό δεν σημαίνει κατ' ανάγκη ότι τα εθνικά ανώτατα όρια εκπομπών δεν συνιστούν ποιοτικά πρότυπα περιβάλλοντος. Τα ανώτατα όρια αναφέρονται βεβαίως σε εκπομπές, πλην όμως μπορούν να νοηθούν το πολύ ως λίαν ειδική μορφή οριακών τιμών, δηλαδή ως οριακές τιμές για ολόκληρους τομείς της οικονομίας. Και δεν φαίνεται να αποκλείεται ότι οι οριακές τιμές εκπομπών για εγκαταστάσεις πρέπει να λειτουργούν ως μέσον για την τήρηση των εθνικών ανώτατων ορίων εκπομπών, όπως προβλέπει το άρθρο 10 για την τήρηση των ποιοτικών προτύπων περιβάλλοντος.

60. Πάντως, εάν δεν ληφθεί υπόψη ο ασαφής ορισμός της οδηγίας 96/61, ο όρος του ποιοτικού προτύπου περιβάλλοντος υποδηλώνει, κατά τη συνήθη γλωσσική έννοια, ότι πρόκειται για απαιτήσεις ποιότητας, οι οποίες αφορούν το ίδιο το περιβάλλον. Τα ανώτατα όρια εκπομπών συνιστούν, αντιθέτως, απαιτήσεις οι οποίες αφορούν ένα – όχι περαιτέρω εξειδικευμένο – σύνολο πηγών εκπομπών. Λόγω των σωρευτικών αποτελεσμάτων και των αλληλεπιδράσεων, η σημασία τους για την ποιότητα του περιβάλλοντος δεν μπορεί να οριστεί επακριβώς.

24 — Βλ. Kracht και Wasielewski, Rengeling (επιμέλεια), *Handbuch zum europäischen und deutschen Umweltrecht,* τόμος I, Κολωνία, 2η έκδ. 2003, § 35 σημείο 34, και Albrecht, *Umweltqualitätsziele im Gewässerschutzrecht,* Βερολίνο 2007, σ. 43.

25 — Βλ. Kracht και Wasielewski (προπαρατεθέν στην υποσημείωση 24) και Albrecht (προπαρατεθέν στην υποσημείωση 24, σ. 292 επ.).

61. Υπό την έννοια αυτή, τα ποιοτικά πρότυπα περιβάλλοντος δεν αντιστοιχούν σε όρια εκπομπών, αλλά στις ποσότητες των αντίστοιχων ρυπογόνων ουσιών που εμφανίζονται σε τμήματα περιβάλλοντος [26]. Κατά την έννοια αυτή, τα ποιοτικά πρότυπα περιβάλλοντος συνδέονται με τα προστατευόμενα αγαθά και την κατάσταση του περιβάλλοντος και είναι άσχετα προς τις πηγές, ενώ οι τιμές των εκπομπών αναφέρονται σε συμπεριφορές και συνδέονται με την πηγή ρυπάνσεως [27].

62. Παραδείγματα ποιοτικών προτύπων περιβάλλοντος είναι οι απαιτήσεις όσον αφορά την ποιότητα του ατμοσφαιρικού αέρα που καθορίζει η οδηγία 2008/50/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 21ης Μαΐου 2008, για την ποιότητα του ατμοσφαιρικού αέρα και καθαρότερο αέρα στην Ευρώπη [28], επομένως οριακές τιμές για τις ρυπογόνες ουσίες που περιέχει ο ατμοσφαιρικός αέρας. Οριακές τιμές εκπομπών και ανώτατα όρια εκπομπών επηρεάζουν βεβαίως την ποσότητα των ρυπογόνων ουσιών στον ατμοσφαιρικό αέρα και, κατά συνέπεια, είναι αναγκαίο και το άρθρο 10 της οδηγίας 96/61. Πάντως, και άλλοι παράγοντες μπορούν να επηρεάσουν την ποιότητα του ατμοσφαιρικού αέρα.

63. Υπό το πρίσμα αυτό, πρέπει να γίνει δεκτή η άποψη των RWE, E.ON και των Κάτω Χωρών όσον αφορά την εκτίμησή τους ότι τα εθνικά ανώτατα όρια εκπομπών κατά την οδηγία ΕΑΟΕ δεν συνιστούν ποιοτικά πρότυπα περιβάλλοντος υπό την έννοια του άρθρου 10 της οδηγίας 96/61.

3. Επί της συστημικής σχέσεως μεταξύ της οδηγίας 96/61 και της οδηγίας ΕΑΟΕ

64. Ομοίως θα μπορούσε η συστημική σχέση μεταξύ της οδηγίας ΕΑΟΕ και της οδηγίας 96/61 να απαιτεί να λαμβάνονται υπόψη τα εθνικά ανώτατα όρια εκπομπών κατά τη χορήγηση άδειας για εγκαταστάσεις.

65. Οι RWE, Electrabel και E.ON, η Groningen και τα κράτη μέλη, τα οποία κατέθεσαν παρατηρήσεις στην παρούσα διαδικασία, θεωρούν, παρά τους γενικούς σκοπούς περιβαλλοντικού δικαίου, οι οποίοι είναι κοινοί σε αμφότερες τις οδηγίες, ότι οι δύο οδηγίες είναι εντελώς ανεξάρτητες μεταξύ τους.

66. Στηρίζουν την άποψη αυτή στις διαφορετικές μεθόδους δράσεως που προβλέπονται στις δύο οδηγίες. Η οδηγία ΕΑΟΕ ακολουθεί μια προγραμματικού χαρακτήρα προσέγγιση, στο πλαίσιο της οποίας –ανεξαρτήτως ορισμένων πηγών εκπομπών– επιβάλλει εθνικά ανώτατα όρια εκπομπών [29]. Οι στρατηγικές για την τήρησή τους εντάσσονται, κατά την ενδέκατη και τη δωδέκατη

26 — Βλ. Kracht και Wasielewski (προπαρατεθέν στην υποσημείωση 24) και Albrecht (προπαρατεθέν στην υποσημείωση 24, σ. 44, 52 επ.).

27 — Βλ. Albrecht (προπαρατεθέν στην υποσημείωση 24, σ. 52 επ.).

28 — ΕΕ L 152, σ. 1. Βλ., συναφώς, τις παρατεθείσες στην υποσημείωση 2 αποφάσεις.

29 — Βλ. άρθρο 4 σε συνδυασμό με το παράρτημα Ι της οδηγίας ΕΑΟΕ.

αιτιολογική σκέψη της οδηγίας, στον τομέα ευθύνης των κρατών μελών. Αντιθέτως, η οδηγία 96/61 αφορά ορισμένες βιομηχανικές εγκαταστάσεις ως πηγές εκπομπών [30]. Για την πρόληψη και ελαχιστοποίηση των εκπομπών προβλέπεται πρωτίστως η χρησιμοποίηση των βέλτιστων διαθέσιμων τεχνικών [31].

67. Πάντως, οι διαφορετικές αυτές προσεγγίσεις και μόνο δεν δικαιολογούν την αποδοχή της απόψεως ότι πρέπει να θεωρηθεί ότι οι οδηγίες είναι εντελώς ανεξάρτητες μεταξύ τους. Αντιθέτως, ο ίδιος σκοπός, ο οποίος συνίσταται στη μείωση των εκπομπών, συνηγορεί υπέρ εναρμονισμένης ερμηνείας των οδηγιών, ώστε να επιτευχθεί ένα συνεκτικό σύστημα περιορισμού των εκπομπών.

68. Κατά το άρθρο 9, παράγραφος 2, της οδηγίας 96/61, *σε όλες τις περιπτώσεις,* οι όροι χορήγησης της άδειας προβλέπουν διατάξεις για την ελαχιστοποίηση της διαμεθοριακής ρύπανσης [ή της ρύπανσης] σε μεγάλη απόσταση και εξασφαλίζουν υψηλό επίπεδο προστασίας του περιβάλλοντος στο σύνολό του. Η επιταγή αυτή ισχύει, κατά το γράμμα και την οικονομία της, επιπλέον και για την ρυθμιζόμενη στο άρθρο 9, παράγραφος 4, πρώτο εδάφιο, της οδηγίας 96/61 αναγκαία στήριξη των οριακών τιμών εκπομπών στις βέλτιστες διαθέσιμες τεχνικές.

69. Η εν λόγω υποχρέωση, που βαίνει πέρα της χρήσεως των βέλτιστων διαθέσιμων τεχνικών, ενισχύεται από τις γενικές θεμελιώδεις υποχρεώσεις των εγκαταστάσεων κατά το άρθρο 3, παράγραφος 1, στοιχεία α΄ και β΄, της οδηγίας 96/61. Κατά τη διάταξη αυτή, η εγκατάσταση πρέπει να λαμβάνει όλα τα κατάλληλα αντιρρυπαντικά μέτρα και να μην προκαλεί καμία σημαντική ρύπανση. Και ακριβώς το άρθρο 2, σημείο 2, της οδηγίας 96/61 δεν περιορίζει την έννοια της ατμοσφαιρικής ρυπάνσεως κατά τις προαναφερθείσες διατάξεις στις ίδιες τις εκπομπές που προέρχονται από την εγκατάσταση, αλλά προβάλλει μια συνολική θεώρηση, η οποία καλύπτει και άλλες επιβαρύνσεις των οικείων προστατευτέων αγαθών, ήτοι του αέρα, του ύδατος και του εδάφους.

70. Προκειμένου να διαπιστωθεί τι πρέπει να θεωρηθεί ως ελαχιστοποίηση της διασυνοριακής ρυπάνσεως σε μεγάλη απόσταση και υψηλό επίπεδο προστασίας του περιβάλλοντος στο σύνολό του υπό την έννοια του άρθρου 9, παράγραφος 4, δεύτερο εδάφιο, της οδηγίας 96/61, μπορεί να γίνει αναγωγή στο λοιπό περιβαλλοντικό δίκαιο της Ενώσεως. Η προσέγγιση αυτή πραγματοποιείται ήδη στο άρθρο 19, παράγραφος 2, της οδηγίας 96/61, το οποίο προβλέπει ρητώς την ισχύ των οριακών τιμών εκπομπής, όπως καθορίζονται στις οδηγίες που απαριθμούνται στο

30 — Βλ. άρθρο 1, πρώτη περίοδος, σε συνδυασμό με το παράρτημα Ι της οδηγίας 96/61.

31 — Βλ. άρθρο 1, δεύτερη περίοδος, άρθρο 3, παράγραφος 1, στοιχείο α΄, άρθρο 9, παράγραφος 4, πρώτη περίοδος, της οδηγίας 96/61.

παράρτημα ΙΙ και «στις άλλες κοινοτικές νομοθετικές ρυθμίσεις» [32].

71. Βεβαίως στο παράρτημα ΙΙ της οδηγίας 96/61 δεν γίνεται ειδική μνεία της οδηγίας ΕΑΟΕ, πράγμα το οποίο ορθώς επισημαίνει η E.ON. Πάντως, το παράρτημα ΙΙ περιλαμβάνει μια οδηγία, η οποία υποδηλώνει ότι η οδηγία ΕΑΟΕ μπορεί να αποτελεί μια άλλη νομοθετική ρύθμιση υπό την έννοια του άρθρου 19, παράγραφος 2, της οδηγίας 96/61. Πράγματι, η οδηγία ΕΑΟΕ ανάγεται, ακριβώς όπως η αναφερόμενη στο παράρτημα ΙΙ οδηγία 2001/80, για τον περιορισμό των εκπομπών στην ατμόσφαιρα ορισμένων ρύπων, στο πρωτόκολλο του Γκέτεμποργκ το οποίο αποβλέπει στη μείωση της οξίνισης, του ευτροφισμού και του όζοντος σε επίπεδο εδάφους. Τούτο υπογραμμίζει το γεγονός ότι με τις οριακές τιμές της εγκαταστάσεως που καθορίζονται κατά την οδηγία 96/61 πρέπει να επιδιώκονται και οι σκοποί της οδηγίας ΕΑΟΕ.

72. Αντίθετα προς την άποψη των RWE, Electrabel και των κρατών μελών που κατέθεσαν παρατηρήσεις, δεν προκύπτει περιορισμός ούτε από τη δέκατη ένατη αιτιολογική σκέψη της οδηγίας ΕΑΟΕ. Κατά τη σκέψη αυτή, οι διατάξεις της παρούσας οδηγίας θα πρέπει να εφαρμόζονται υπό την επιφύλαξη των διατάξεων της οδηγίας 96/61 όσον αφορά τις οριακές τιμές και τη χρήση των βέλτιστων διαθέσιμων τεχνικών. Από το γράμμα της αιτιολογικής αυτής σκέψεως μπορεί απλώς να συναχθεί ότι η οδηγία ΕΑΟΕ δεν θίγει τις απορρέουσες από την οδηγία 96/61 υποχρεώσεις των κρατών μελών και ιδίως δεν τις περιορίζει. Επομένως, κανένα κράτος μέλος δεν μπορεί να αποστεί από τη χρήση των βέλτιστων διαθέσιμων τεχνικών, ακόμη και αν τηρεί τα ανώτατα όρια εκπομπών της οδηγίας ΕΑΟΕ και χωρίς αυτές τις τεχνικές.

73. Αντιθέτως, δεν αποκλείεται η αξιολόγηση και των επιταγών της οδηγίας ΕΑΟΕ κατά τη διαδικασία χορηγήσεως άδειας εγκαταστάσεως. Ο κατ' ουσίαν προγραμματικός χαρακτήρας των υποχρεώσεων κατά την οδηγία ΕΑΟΕ δεν μπορεί να επηρεάσει το ζήτημα ως προς το αν υπάρχει, αλλά μόνο το ζήτημα ως προς το περιεχόμενο της υποχρεώσεως συνεκτιμήσεως στο πλαίσιο αποφάσεως περί χορηγήσεως άδειας κατά την οδηγία 96/61.

74. Συναφώς αποτελεί καθήκον των κρατών μελών να αναπτύξουν μεθόδους για την τήρηση των εθνικών ανωτάτων ορίων εκπομπών –στις οποίες εντάσσεται, κατ' αρχήν, και η επιλογή των πηγών εκπομπών που πρέπει να ληφθούν υπόψη. Κατά συνέπεια, δεν είναι, κατ' αρχήν, δυνατόν, να συναχθούν από την οδηγία ΕΑΟΕ συγκεκριμένοι αριθμητικοί κανόνες για τις επιτρεπόμενες εκπομπές κατ' ιδίαν εγκαταστάσεων. Πάντως, είναι δύσκολο να γίνει δεκτό ότι τα μέτρα των κρατών μελών για την τήρηση των ανωτάτων ορίων εκπομπών δεν επηρεάζουν τη χορήγηση αδειών εγκαταστάσεων κατά την οδηγία

32 — Δεν πραγματοποιήθηκε καθορισμός οριακών τιμών εκπομπών κατά το άρθρο 19, παράγραφος 1, της οδηγίας 96/61 από τα όργανα της Ενώσεως, οπότε εφαρμόζεται το άρθρο 19, παράγραφος 2, της οδηγίας 96/61.

96/61, αφού οι εγκαταστάσεις αυτές συμβάλλουν ουσιωδώς στις παραγόμενες εκπομπές. Για την εφαρμογή της στρατηγικής αυτής, τα αρμόδια όργανα μπορούν, ειδικότερα, να θέσουν πρόσθετους όρους υπό την έννοια του άρθρου 9, παράγραφος 7, της οδηγίας 96/61.

75. Κατά συνέπεια, η Επιτροπή χαρακτήρισε την προσέγγιση της οδηγίας ΕΑΟΕ ως συμπλήρωμα της προσεγγίσεως της οδηγίας 96/61 [33]. Κατά την άποψη της Επιτροπής, επιπλέον, αυστηρά πρότυπα εκπομπών που καθορίστηκαν στο πλαίσιο της εφαρμογής της οδηγίας 96/61 συμβάλλουν στην επίτευξη των εθνικών ανωτάτων ορίων εκπομπών [34]. Και η Επιτροπή θεωρεί συναφώς την πρόληψη και την ελαχιστοποίηση των εκπομπών από τις εγκαταστάσεις, που καλύπτονται από την οδηγία 96/61, ως σημαντικό εργαλείο για την τήρηση των εθνικών ανωτάτων ορίων εκπομπών που καθόρισε η οδηγία ΕΑΟΕ.

76. Τα εθνικά ανώτατα όρια εκπομπών πρέπει να λαμβάνονται υπόψη στο πλαίσιο χορηγήσεως άδειας κατά την οδηγία 96/61, στο μέτρο που η εν λόγω άδεια είναι ικανή να ματαιώσει ή να θέσει σε σοβαρό κίνδυνο την τήρηση των αντίστοιχων απαιτήσεων. Θα αντέβαινε προς την αρχή του δικαίου της Ενώσεως κατά την οποία η ερμηνεία του εθνικού δικαίου πρέπει να προσανατολίζεται, στο μέτρο του δυνατού, προς το γράμμα και τον σκοπό της οδηγίας, προκειμένου να επιτευχθεί ο επιδιωκόμενος με την οδηγία σκοπός, αν παραγνωρίζονταν πλήρως τα εθνικά ανώτατα όρια εκπομπών κατά την οδηγία ΕΑΟΕ και οι εκτιμήσεις που συνδέονται με αυτά.

77. Επομένως, στο πρώτο ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι, λόγω της υποχρεώσεως σύμφωνης προς την οδηγία ερμηνείας, οι εθνικές διατάξεις για τη μεταφορά της οδηγίας 96/61 στο εθνικό δίκαιο πρέπει, κατά το δυνατόν, να ερμηνεύονται υπό την έννοια ότι, κατά την έκδοση αποφάσεως επί αιτήσεως χορηγήσεως περιβαλλοντικής άδειας, πρέπει να λαμβάνονται υπόψη τα εθνικά ανώτατα όρια εκπομπών κατά την οδηγία ΕΑΟΕ.

Γ — *Επί του δευτέρου και του τρίτου ερωτήματος: οι υποχρεώσεις των κρατών μελών στο χρονικό διάστημα μεταξύ της εκπνοής της προθεσμίας μεταφοράς της οδηγίας στο εθνικό δίκαιο και της ημερομηνία αναφοράς για την τήρηση των εθνικών ανωτάτων ορίων εκπομπών*

78. Τα δεύτερο και το τρίτο ερώτημα –τα οποία υποδιαιρούνται σε περαιτέρω σκέλη– συνδέονται με διάφορες επιμέρους πτυχές του γενικού ερωτήματος, ποιες υποχρεώσεις υπέχει ένα κράτος μέλος κατά το χρονικό διάστημα μεταξύ της εκπνοής της προθεσμίας

33 — «Προς την αειφόρο παραγωγή — Πρόοδος στην εφαρμογή της οδηγίας 96/61/ΕΚ του Συμβουλίου σχετικά με την ολοκληρωμένη πρόληψη και έλεγχο της ρύπανσης». Ανακοίνωση της Επιτροπής στο Συμβούλιο, στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, στην Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπής και στην Επιτροπή των Περιφερειών, COM(2003) 354 τελικό, της 19ης Ιουνίου 2003.

34 — Ανακοίνωση της Επιτροπής (παρατεθείσα στην υποσημείωση 33, σημείο 10.1.7, οδηγία περί των εθνικών ανωτάτων ορίων εκπομπών, σ. 30).

μεταφοράς στο εθνικό δίκαιο της οδηγίας ΕΑΟΕ (27 Νοεμβρίου 2002) και της ημερομηνίας για την τήρηση των εθνικών ανωτάτων ορίων εκπομπών (31 Δεκεμβρίου 2010).

79. Την αφετηρία της έρευνας πρέπει να αποτελέσει η νομολογία του Δικαστηρίου για τις υποχρεώσεις αποχής των κρατών μελών πριν από την εκπνοή της προθεσμίας μεταφοράς των οδηγιών στο εσωτερικό δίκαιο. Υπό το πρίσμα των κατ' ιδίαν προδικαστικών ερωτημάτων, θα εξετάσω, κατ' αρχάς, τις εν λόγω υποχρεώσεις αποχής σε σχέση με τη χρονική τους διάσταση, πριν υπεισέλθω στις ενδεχόμενες θετικές υποχρεώσεις ενέργειας. Σε ένα επόμενο βήμα πρέπει να ερευνηθεί η έκταση των αντιστοίχων υποχρεώσεων στο πλαίσιο διαδικασίας αδειοδοτήσεως. Τέλος, μετά από τις παρατηρήσεις αυτές, μπορεί να δοθεί απάντηση στο ερώτημα σχετικά με τη σημασία του χρονικού σημείου της θέσεως σε λειτουργία εγκαταστάσεων για τις οποίες πρέπει να χορηγηθεί άδεια.

1. Επί του ερωτήματος 2α: Υποχρεώσεις αποχής

80. Με το ερώτημα 2α, το αιτούν δικαστήριο ζητεί να διευκρινιστεί αν η υποχρέωση κράτους μέλους να απέχει από τη λήψη μέτρων που θα μπορούσαν να θέσουν σε σοβαρό κίνδυνο την επίτευξη του επιδιωκόμενου με μια οδηγία σκοπού, ισχύει και κατά το χρονικό διάστημα από τις 27 Νοεμβρίου 2002 μέχρι τις 31 Δεκεμβρίου 2010.

81. Οι υποχρεώσεις των κρατών μελών κατά τη διάρκεια αυτής της μεταβατικής περιόδου μπορούν να συναχθούν από τη νομολογία για την προθεσμία μεταφοράς των οδηγιών στο εθνικό δίκαιο. Βεβαίως δεν μπορεί να προσαφθεί στα κράτη μέλη ότι δεν μετέφεραν στην εσωτερική έννομη τάξη την οδηγία πριν από την εκπνοή της προβλεπόμενης προθεσμίας μεταφοράς. Πράγματι, η προθεσμία αυτή πρέπει να παρέχει στα κράτη μέλη τον απαραίτητο χρόνο για τη θέσπιση των μέτρων μεταφοράς της οδηγίας στο εσωτερικό δίκαιο [35]. Ομοίως, τα κράτη μέλη οφείλουν, κατά τη διάρκεια της προθεσμίας μεταφοράς, να λαμβάνουν τα αναγκαία μέτρα, για να διασφαλίσουν ότι κατά την εκπνοή της προθεσμίας αυτής θα επιτευχθεί ο επιδιωκόμενος με την οδηγία σκοπός [36].

82. Επομένως, ιδίως κατά τη διάρκεια της προθεσμίας μεταφοράς μιας οδηγίας, τα κράτη μέλη οφείλουν να απέχουν από τη θέσπιση διατάξεων ικανών να θέσουν σε σοβαρό

35 — Απόφαση της 18ης Δεκεμβρίου 1997, C-129/96, Inter-Environnement Wallonie (Συλλογή 1997, σ. I-7411, σκέψη 43).

36 — Απόφαση Inter-Environnement Wallonie (παρατεθείσα στην υποσημείωση 35, σκέψη 44).

κίνδυνο την επίτευξη του αποτελέσματος που επιδιώκει η εν λόγω οδηγία [37].

83. Κατά τη γερμανική εκδοχή της νομολογίας αυτής, η εν λόγω *απαγόρευση τυχόν ματαιώσεως των σκοπών μιας οδηγίας* [38] αφορά μόνο «διατάξεις», δηλαδή νομοθετικά μέτρα. Κατά τον ίδιο τρόπο είναι διατυπωμένη και η ιταλική εκδοχή («adottare disposizioni»). Υπέρ της απόψεως αυτής συνηγορεί και η συντριπτική πλειονότητα των σχετικών αποφάσεων, επειδή αφορούν νομικές ρυθμίσεις [39].

84. Πάντως, θα ήταν παράδοξο και αναποτελεσματικό να περιοριστεί η προστασία των σκοπών του ενωσιακού δικαίου έναντι σοβαρών κινδύνων κατά τη διάρκεια των προθεσμιών μεταφοράς των οδηγιών ή των μεταβατικών περιόδων αποκλειστικά σε νομικές διατάξεις. Αντιθέτως, αποφασιστικής σημασίας πρέπει να είναι μάλλον το αν ο σκοπός της εκάστοτε οδηγίας τίθεται σε σοβαρό κίνδυνο. Συνακολούθως, το Δικαστήριο, ιδίως στη γαλλική αλλά και στην αγγλική εκδοχή της νομολογίας αυτής, δεν αναφέρθηκε ειδικά σε νομικές διατάξεις, αλλά σε μέτρα (γαλλικά «prendre des dispositions», αγγλικά «taking any measures»). Τόνισε επίσης κατ' επανάληψη ότι την υποχρέωση αυτή υπέχουν *όλοι* οι φορείς δημόσιας εξουσίας [40]. Τέλος, διαπίστωσε ρητώς ότι η απαγόρευση ματαιώσεως του σκοπού της οδηγίας ισχύει και για τη νομολογία [41].

85. Εφόσον οι οδηγίες μπορούν να θεμελιώσουν ήδη πριν από την εκπνοή της προθεσμίας μεταφοράς τους στο εσωτερικό δίκαιο υποχρεώσεις για τα κράτη μέλη, τούτο ισχύει κατά μείζονα λόγο για μεταβατικές περιόδους, οι οποίες τρέχουν μετά την εκπνοή της προθεσμίας μεταφοράς της οδηγίας [42]. Τούτο καθιστά σαφές η νομολογία για τη διατήρηση σε ισχύ εθνικών διατάξεων περί φυτοϋγείας καθώς και για την προσωρινή προστασία οικοτόπων κατά την οδηγία περί οικοτόπων [43].

86. Μολονότι στον τομέα της φυτοϋγείας ισχύουν ακόμη, μεταβατικώς, εθνικές διατάξεις, τα κράτη μέλη δεν μπορούν να τις τροποποιήσουν κατά βούληση κατά τη διάρκεια της μεταβατικής περιόδου. Αντιθέτως,

37 — Αποφάσεις Inter-Environnement Wallonie (παρατεθείσα στην υποσημείωση 35, σκέψη 45), της 8ης Μαΐου 2003, C-14/02, ATRAL Συλλογή 2003, σ. I-4431, σκέψη 58), της 10ης Νοεμβρίου 2005, C-316/04, Stichting Zuid-Hollandse Milieufederatie (Συλλογή 2005, σ. I-9759, σκέψεις 42 και 44), της 22ας Νοεμβρίου 2005, C-144/04, Mangold (Συλλογή 2005, σ. I-9981, σκέψη 67), της 14ης Σεπτεμβρίου 2006, C-138/05, Stichting Zuid-Hollandse Milieufederatie (Συλλογή 2006, I-8339, σκέψεις 42 και 48), της 14ης Ιουνίου 2007, C-422/05, Επιτροπή κατά Βελγίου (Συλλογή 2007, σ. I-4749, σκέψη 62), καθώς και της 23ης Απριλίου 2009, C-378/07 έως C-380/07, Αγγελιδάκη κ.λπ. (Συλλογή 2009, σ. I-3071, σκέψη 206) και C-261/07 και C-299/07, VTB-VAB (Συλλογή 2009, σ. I-2949, σκέψη 38).

38 — Βλ. προτάσεις μου της 18ης Μαΐου 2004 στην υπόθεση C-313/02, Wippel (απόφαση της 12ης Οκτωβρίου 2004, Συλλογή 2004, σ. I-9483, σημείο 60), της 8ης Ιουλίου 2004 στην υπόθεση C-117/03, Dragaggi κ.λπ. (απόφαση της 13ης Ιανουαρίου 2005, Συλλογή 2005, σ. I-167, σημείο 26), της 27ης Οκτωβρίου 2005 στην υπόθεση C-212/04, Αδενέλερ κ.λπ. (απόφαση της 4ης Ιουλίου 2006, Συλλογή 2006, σ. I-6057, σημείο 48), της 9ης Ιανουαρίου 2008 στην υπόθεση C-268/06, Impact (απόφαση της 15ης Απριλίου 2008, Συλλογή 2008, σ. I-2483, σημείο 127), και της 4ης Δεκεμβρίου 2008 στην προπαρατεθείσα στην υποσημείωση 38 απόφαση, σημείο 73).

39 — Βλ. παρατεθείσες στην υποσημείωση 37 αποφάσεις.

40 — Βλ., ιδίως, αποφάσεις Αδενέλερ κ.λπ. (παρατεθείσα στην υποσημείωση 40, σκέψεις 121 επ.), Αγγελιδάκη κ.λπ. (παρατεθείσα στην υποσημείωση 37, σκέψεις 206 επ.), και VTB-VAB (παρατεθείσα στην υποσημείωση 38, σκέψεις 38 επ.).

41 — Αποφάσεις Αδενέλερ κ.λπ. (παρατεθείσα στην υποσημείωση 39, σκέψεις 122 επ.) και VTB-VAB (παρατεθείσα στην υποσημείωση 37, σκέψη 38).

42 — Βλ. δύο αποφάσεις Stichting Zuid-Hollandse Milieufederatie (παρατεθείσες στην υποσημείωση 37, σκέψη 42 σε αμφότερες).

43 — Οδηγία 92/43/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 21ης Μαΐου 1992, για τη διατήρηση των φυσικών οικοτόπων καθώς και της άγριας πανίδας και χλωρίδας (ΕΕ L 206, σ. 7).

πρέπει, σύμφωνα με τους σκοπούς της οδηγίας περί φυτοπροστατευτικών προϊόντων [44], να διασφαλίσουν ότι κατά την χορήγηση άδειας κυκλοφορίας ενός φυτοπροστατευτικού προϊόντος, το οποίο εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής της μεταβατικής ρυθμίσεως, λαμβάνονται επαρκώς υπόψη οι πιθανές συνέπειες για την υγεία των ανθρώπων και των ζώων καθώς και για το περιβάλλον. Ομοίως, απόφαση περί εγκρίσεως μπορεί να ληφθεί μόνο βάσει φακέλου ο οποίος περιέχει τα αναγκαία στοιχεία για να μπορέσουν να αξιολογηθούν πραγματικά οι συνέπειες αυτές [45].

87. Και μολονότι η οδηγία περί οικοτόπων ρυθμίζει ρητώς την προστασία των οικοτόπων μόνο για τον χρόνο μετά την ένταξη των οικοτόπων στον κατάλογο της Ενώσεως, τα κράτη μέλη υποχρεούνται, όσον αφορά τους τόπους τους οποίους έχουν χαρακτηρίσει προς εγγραφή στον κοινοτικό κατάλογο, να λαμβάνουν κατάλληλα μέτρα προστασίας, προκειμένου να διατηρούνται τα οικολογικά χαρακτηριστικά των εν λόγω τόπων [46].

88. Υπό το πρίσμα των ανωτέρω σκέψεων, είναι σχετικώς ευχερές να δοθεί απάντηση στο ερώτημα 2α: είναι αυτονόητο ότι ισχύει η υποχρέωση των κρατών μελών, να απέχουν από τη λήψη μέτρων τα οποία είναι ικανά να θέσουν σε σοβαρό κίνδυνο την επίτευξη των επιδιωκομένων με την οδηγία ΕΑΟΕ σκοπών, ακόμη και κατά το χρονικό διάστημα από τις 27 Νοεμβρίου 2002 έως τις 31 Δεκεμβρίου 2010.

2. Επί του ερωτήματος 2β: θετικές υποχρεώσεις συμπεριφοράς

89. Με το ερώτημα 2 β, το αιτούν δικαστήριο ζητεί να διευκρινιστεί αν κατά τη διάρκεια της μεταβατικής περιόδου το κράτος μέλος έχει και υποχρεώσεις να προβεί σε συγκεκριμένες ενέργειες, εφόσον μετά την εκπνοή του εν λόγω χρονικού διαστήματος απειλείται υπέρβαση των κατά την οδηγία ΕΑΟΕ εθνικών ανωτάτων ορίων εκπομπών.

90. Κατ' αρχήν, η απάντηση στο ερώτημα αυτό απορρέει από το χρονοδιάγραμμα που θέτει η οδηγία ΕΑΟΕ.

91. Κατά το άρθρο 15, παράγραφος 1, πρώτη περίοδος, της οδηγίας ΕΑΟΕ, τα κράτη μέλη έπρεπε να θέσουν σε ισχύ τις νομοθετικές, κανονιστικές και διοικητικές διατάξεις που απαιτούνται για να συμμορφωθούν

44 — Οδηγία 91/414/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 15ης Ιουλίου 1991, σχετικά με τη διάθεση στην αγορά φυτοπροστατευτικών προϊόντων (ΕΕ L 230, σ. 1).

45 — Βλ. τη δεύτερη απόφαση C-138/05, Stichting Zuid-Hollandse Milieufederatie (παρατεθείσα στην υποσημείωση 37, σκέψεις 44 επ.).

46 — Αποφάσεις της 13ης Ιανουαρίου 2005, C-117/03, Dragaggi κ.λπ. (Συλλογή 2005, σ. I-167, σκέψη 29), της 14ης Σεπτεμβρίου 2006, C-244/05, Bund Naturschutz in Bayern κ.λπ. (Συλλογή 2006, σ. I-8445, σκέψη 44), της 14ης Ιανουαρίου 2010, C-226/08, Stadt Papenburg (Συλλογή 2010, σ. I-131, σκέψη 49), και της 20ής Μαΐου 2010, C-308/08, Επιτροπή κατά Ισπανίας (Συλλογή 2010, σ. I-4281, σκέψη 21).

με την οδηγία πριν τις 27 Νοεμβρίου 2002. Με την πάροδο της ημερομηνίας αυτής δεν μπορούσε πλέον να αντιταχθεί προθεσμία μεταφοράς της οδηγίας στο εθνικό δίκαιο στην ύπαρξη θετικών υποχρεώσεων δράσεως των κρατών μελών. Αντιθέτως, κατά το χρονικό αυτό σημείο έπρεπε να έχουν ληφθεί τα αναγκαία μέτρα μεταφοράς της οδηγίας στο εθνικό δίκαιο.

92. Πάντως, κατά το άρθρο 4, παράγραφος 1, της οδηγίας ΕΑΟΕ, τα ανώτατα όρια εκπομπών που προβλέφθηκαν στο παράρτημα Ι της οδηγίας αυτής ισχύουν από τις 31 Δεκεμβρίου 2010. Οι περιστάσεις διαφέρουν εν προκειμένω από αυτές στις μέχρι τούδε κριθείσες περιπτώσεις όσον αφορά μεταβατικές περιόδους. Αυτές αφορούσαν ενωσιακές ρυθμίσεις, οι οποίες παρείχαν στα κράτη μέλη τη δυνατότητα, κατά τη διάρκεια συγκεκριμένου χρονικού διαστήματος, να εφαρμόζουν περαιτέρω τη μέχρι τούδε ισχύουσα ρύθμιση ή πρακτική τους [47], ή προέβλεπαν τα περαιτέρω μέτρα για τη διασφάλιση της εφαρμογής του ενωσιακού δικαίου. Οι ρυθμίσεις αυτές μεταθέτουν απλώς το χρονικό σημείο κατά το οποίο οι επιταγές του ενωσιακού δικαίου αποκτούν πλήρη εφαρμογή.

93. Ο κανόνας που έχει θεσπιστεί με την οδηγία ΕΑΟΕ διαφέρει από τις ανωτέρω περιπτώσεις. Τα μέτρα μεταφοράς της οδηγίας στο εθνικό δίκαιο θα πρέπει, κατά το άρθρο 15, παράγραφος 1, πρώτο εδάφιο, πρώτη περίοδος, της οδηγίας ΕΑΟΕ, να έχουν αποκτήσει ήδη στις 27 Νοεμβρίου 2002 νομική ισχύ. Μόνον οι πραγματικές συνέπειές τους, ο περιορισμός των εθνικών εκπομπών σε συγκεκριμένη συνολική ποσότητα, απαιτείται κατά το άρθρο 4, παράγραφος 1, της οδηγίας ΕΑΟΕ να επέλθουν στις 31 Δεκεμβρίου 2010.

94. Για το εν λόγω χρονικό διάστημα, η οδηγία ΕΑΟΕ δεν προβλέπει ότι τα κράτη μέλη μπορούν να εξακολουθήσουν να ενεργούν όπως μέχρι τούδε. Αντιθέτως, κατά το άρθρο 6, παράγραφος 1, της οδηγίας ΕΑΟΕ, το αργότερο μέχρι την 1η Οκτωβρίου 2002, τα κράτη μέλη καταρτίζουν εθνικά προγράμματα για την προοδευτική μείωση των εθνικών εκπομπών, για να συμμορφωθούν τουλάχιστον προς τα εθνικά ανώτατα όρια εκπομπών, το αργότερο έως το 2010.

95. Όπως ορθώς εκθέτει η Επιτροπή [48], η εν λόγω ρύθμιση των προθεσμιών απορρέει από την ιδιαιτερότητα του αντικειμένου της οδηγίας ΕΑΟΕ. Ο περιορισμός των εκπομπών δεν πραγματοποιείται ταυτόχρονα με την έναρξη της ουσιαστικής ισχύος των νομικών επιταγών προς επίτευξή του. Αντιθέτως, χρονικώς έπεται αυτών. Ενόψει αυτού, δεν απαιτείται μεταβατική περίοδος σε σχέση με τη νομική κατάσταση, αλλά χρόνος κατά τη διάρκεια του οποίου οι νομικές ρυθμίσεις μπορούν να αναπτύξουν τα πραγματικά αποτελέσματά τους. Με τα ανωτέρω προσιδιάζουν και η προβαλλόμενη από την Αυστρία διατύπωση «το αργότερο» στο άρθρο 4, παράγραφος 1, της οδηγίας ΕΑΟΕ και ο χαρακτήρας ως *ετησίων* ανωτάτων ορίων εκπομπών. Οι

47 — Για το άρθρο 16, παράγραφος 1, της οδηγίας 98/8, βλ. τις δύο αποφάσεις Stichting Zuid-Hollandse Milieufederatie (παρατεθείσες στην υποσημείωση 37, C-316/04, σκέψη 15, και C-138/05, σκέψη 12), καθώς και, για το άρθρο 18, παράγραφος 2, της οδηγίας 2000/78, την απόφαση Mangold (παρατεθείσα στην υποσημείωση 37, σκέψεις 71 επ.).

48 — Με παραπομπή στην απόφαση Επιτροπή κατά Αυστρίας (παρατεθείσα στην υποσημείωση 2, σκέψη 80).

διατυπώσεις αυτές δεν στηρίζονται σε συγκεκριμένη ημερομηνία, αλλά είναι το αποτέλεσμα προοδευτικών εξελίξεων.

96. Τα επιβαλλόμενα προγράμματα πρέπει, πρωτίστως, να ερμηνευθούν ως αυτοδέσμευση των κρατών μελών. Τα κράτη μέλη είναι υπεύθυνα για τον καθορισμό των μέτρων προς τήρηση των ανωτάτων ορίων εκπομπών. Εάν τα κράτη μέλη θέσπισαν τα μέτρα αυτά στο πλαίσιο προγράμματος, οφείλουν και να τα εκτελέσουν.

97. Πάντως, τα κράτη μέλη δεν μπορούν να περιοριστούν στην εκτέλεση των αρχικώς – κατά το άρθρο 6, παράγραφος 1, της οδηγίας ΕΑΟΕ μέχρι το αργότερο την 1η Οκτωβρίου 2002– καταρτισθέντων προγραμμάτων. Αντιθέτως, οφείλουν να παρατηρούν κατ'έτος την εξέλιξη των εκπομπών κατά το άρθρο 7 και να προβαίνουν σε πρόβλεψη για το επίπεδο εκπομπών για το έτος 2010. Υπό το πρίσμα των αποτελεσμάτων αυτών, θα πρέπει να αναθεωρούν και να ενημερώνουν τα προγράμματά τους κατά το άρθρο 6, παράγραφος 3, μέχρι την 1η Οκτωβρίου 2006.

98. Εάν κατά τις ετήσιες προγνώσεις καθίσταται σαφές ότι υφιστάμενα προγράμματα δεν αρκούν για την τήρηση των ανωτάτων ορίων εκπομπών, από τον δεσμευτικό χαρακτήρα των εν λόγω οριακών τιμών συνάγεται ότι τα οικεία κράτη μέλη πρέπει να αναπτύξουν περαιτέρω τα προγράμματά τους, ώστε παρά ταύτα να μειώσουν τις εκπομπές τους σε βαθμό ώστε να τηρηθούν τα ανώτατα όρια.

99. Κατά συνέπεια, υπάρχουν θετικές υποχρεώσεις δράσεως τουλάχιστον όσον αφορά την κατάρτιση και εκτέλεση καταλλήλων προγραμμάτων για την τήρηση των ανωτάτων ορίων εκπομπών.

100. Το ζήτημα αν κατ' εξαίρεση υφίστανται περαιτέρω συγκεκριμένες και ευρύτερες υποχρεώσεις, αποτελεί το αντικείμενο του ερωτήματος 3.

101. Κατά συνέπεια, στο ερώτημα 2β πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι, κατά την οδηγία ΕΑΟΕ, το οικείο κράτος μέλος οφείλει, κατά το χρονικό διάστημα από τις 27 Νοεμβρίου 2002 έως τις 31 Δεκεμβρίου 2010, να καταρτίζει και να εκτελεί τα κατάλληλα προγράμματα για την τήρηση των ανωτάτων ορίων εκπομπών. Εάν, παρά ταύτα, υφίσταται απειλή υπερβάσεως των ανωτάτων ορίων, το κράτος μέλος οφείλει να αναπτύξει περαιτέρω το πρόγραμμά του προς μείωση των αντιστοίχων εκπομπών, ώστε οι εκπομπές αυτές να μειωθούν επαρκώς.

3. Επί του ερωτήματος 3 α και β – περαιτέρω υποχρεώσεις σε περίπτωση απειλής υπερβάσεως των ανωτάτων ορίων

102. Με το ερώτημα 3 α και β, το αιτούν δικαστήριο ζητεί να διευκρινιστεί αν οι εκτεθείσες υποχρεώσεις των κρατών μελών φτάνουν μέχρι του σημείου ώστε, σε περίπτωση (απειλούμενης) υπερβάσεως των εθνικών ανωτάτων ορίων εκπομπών, πρέπει να αρνηθούν τη

χορήγηση περιβαλλοντικής άδειας ή να την εξαρτήσουν από όρους. Το ερώτημα αυτό προϋποθέτει ότι το οικείο κράτος μέλος, αντιθέτως προς τις υποχρεώσεις που υπέχει από την οδηγία ΕΑΟΕ, δεν κατήρτισε και δεν εκτέλεσε επαρκή προγράμματα, για να εμποδίσει την υπέρβαση των ανωτάτων ορίων.

103. Εκ προοιμίου, πρέπει να τονίσω ότι η συλλογιστική επί της οποίας στηρίζονται οι RWE και E.ON, ότι δηλαδή το ότι η Επιτροπή δεν πρότεινε περαιτέρω μέτρα στις Κάτω Χώρες αποκλείει οιεσδήποτε υποχρεώσεις των κρατών μελών, στερείται παντελώς ερείσματος. Ούτε η Επιτροπή είναι γενικώς υποχρεωμένη να προτείνει στα κράτη μέλη μέτρα για την τήρηση του δικαίου της Ενώσεως ούτε η οδηγία ΕΑΟΕ περιέχει αντίστοιχες υποχρεώσεις. Στα άρθρα 9 και 10 προβλέπει απλώς ότι Επιτροπή υποβάλλει στα νομοθετικά όργανα εκθέσεις και προτάσεις για την περαιτέρω βελτίωση της οδηγίας. Οι απορρέουσες από το δίκαιο της Ενώσεως υποχρεώσεις των κρατών μελών δεν επηρεάζονται από το στοιχείο αυτό [49].

104. Πάντως, η αναγνώριση συγκεκριμένης υποχρεώσεως των κρατών μελών στο πλαίσιο της διαδικασίας αδειοδοτήσεως θα μπορούσε να προσκρούει στη διακριτική ευχέρεια που παρέχει στα κράτη μέλη η οδηγία ΕΑΟΕ ως προς τη μεταφορά της στο εθνικό δίκαιο, ευχέρεια στην οποία παραπέμπουν οι RWE, Electrabel και E.ON, Groningen και τα κράτη μέλη.

105. Με την ενδέκατη αιτιολογική σκέψη της οδηγίας ΕΑΟΕ τονίζεται ότι τα ανώτατα όρια εκπομπών παρέχουν στην Ένωση και στα κράτη μέλη ευελιξία κατά τον καθορισμό του τρόπου συμμορφώσεως με αυτά. Κατά τη δωδέκατη αιτιολογική σκέψη, τα κράτη μέλη θα πρέπει να είναι υπεύθυνα για την εφαρμογή μέτρων συμμορφώσεως με τα εθνικά ανώτατα όρια εκπομπών. Το άρθρο 4 της οδηγίας ΕΑΟΕ δεν προσδιορίζει τα μέσα για την τήρηση των ανωτάτων ορίων εκπομπών. Στο άρθρο 6, η οδηγία ΕΑΟΕ προβλέπει συγκεκριμένα μόνο την κατάρτιση εθνικών προγραμμάτων για την προοδευτική μείωση των εθνικών εκπομπών.

106. Ωστόσο, η εν λόγω διακριτική ευχέρεια των κρατών μελών δεν είναι απεριόριστη. Αντιθέτως, οφείλουν, κατά την επιλογή των μέτρων μεταφοράς της οδηγίας που θα λάβουν, να προσανατολιστούν στην επιταγή του άρθρου 4 της οδηγίας ΕΑΟΕ, δηλαδή να περιορίσουν τις εθνικές εκπομπές των αναφερομένων στο άρθρο αυτό ρυπογόνων ουσιών για να συμμορφωθούν τουλάχιστον προς τα ανώτατα όρια εκπομπών που ορίζονται στο παράρτημα Ι της οδηγίας αυτής, το αργότερο έως το 2010. Η επιταγή αυτή επαναλαμβάνεται εκ νέου στο άρθρο 6, παράγραφος 1, της οδηγίας ΕΑΟΕ. Κατά το άρθρο 1 της οδηγίας ΕΑΟΕ, ο περιορισμός των εκπομπών σκοπεί στην προστασία του περιβάλλοντος και της ανθρώπινης υγείας [50]. Τα κράτη μέλη δεν μπορούν να θέσουν τον σκοπό αυτόν σε

49 — Βλ. απόφαση της 5ης Φεβρουαρίου 1963, 26/62, Van Gend & Loos (Συλλογή τόμος 1954-1964, σ. 863).

50 — Βλ. και την πρώτη και την πέμπτη αιτιολογική σκέψη, καθώς και το άρθρο 5, στοιχείο β΄, της οδηγίας ΕΑΟΕ.

σοβαρό κίνδυνο, αποδεχόμενα την υπέρβαση των ανωτάτων ορίων εκπομπών [51].

107. Άλλωστε, το Δικαστήριο έχει ήδη κρίνει ότι, σε περίπτωση υπερβάσεως των ορίων της παρεχομένης από την οδηγία διακριτικής ευχέρειας, απόκειται στους φορείς της δημόσιας εξουσίας του κράτους μέλους –ιδίως στα δικαστήρια– να λάβουν στο πλαίσιο της αρμοδιότητάς τους όλα τα αναγκαία γενικά ή ειδικά μέτρα, για να ανταποκριθούν στις επιταγές της οδηγίας [52].

108. Κατά συνέπεια, εάν ο κατ' εξοχήν αρμόδιος για τη μεταφορά της οδηγίας ΕΑΟΕ φορέας δημόσιας εξουσίας εντός κράτους μέλους υπερβαίνει τα όρια της χορηγηθείσας στο κράτος μέλος διακριτικής ευχέρειας, κατά τρόπον ώστε να τίθεται σε σοβαρό κίνδυνο η επιταγή της τηρήσεως των εθνικών ανώτατων ορίων εκπομπών μέχρι το 2010, μπορεί η αρμόδια για τη χορήγηση της άδειας αρχή, στο πλαίσιο της αρμοδιότητάς της, να έχει υποχρέωση ενέργειας ή αποχής.

109. Αντιθέτως προς την άποψη της Electrabel, τούτο δεν αντιβαίνει προς την αρχή της κατανομής των αρμοδιοτήτων. Αντιθέτως, η πρωτογενής απονομή αρμοδιοτήτων στο πλαίσιο της μεταφοράς των οδηγιών στο εθνικό δίκαιο γίνεται κατά τις συνταγματικές διατάξεις του οικείου κράτους μέλους. Πάντως, εάν το κράτος μέλος παραβαίνει τις απορρέουσες από το ενωσιακό δίκαιο υποχρεώσεις του, δεν μπορεί να επικαλεστεί προς υπεράσπισή του ούτε την αρχή της κατανομής αρμοδιοτήτων. Τούτο επιτάσσει άλλωστε η ίση μεταχείριση όλων των κρατών μελών, ανεξαρτήτως της εσωτερικής τους οργανώσεως [53].

110. Οι πιθανές πρακτικές δυσχέρειες που επισήμαναν οι Κάτω Χώρες όσον αφορά τον καθορισμό του αν υφίσταται απειλή υπερβάσεως των εθνικών ανωτάτων ορίων εκπομπών δεν μπορούν να έχουν ως συνέπεια την απαλλαγή των κρατών μελών από τις υποχρεώσεις τους. Στο πλαίσιο των κύριων δικών το αιτούν δικαστήριο διατύπωσε επίσης τέτοιου είδους εκτιμήσεις, οι οποίες, όμως, δεν εμπίπτουν στον έλεγχο του Δικαστηρίου.

111. Επομένως, η διακριτική ευχέρεια του κράτους μέλους κατά την (απειλούμενη) υπέρβαση των ανωτάτων ορίων εκπομπών δεν αποκλείει, αφεαυτής, συγκεκριμένες υποχρεώσεις του κράτους μέλους. Πάντως, το περιεχόμενό τους πρέπει να καθορίζεται λαμβανομένης υπόψη της οικονομίας της οδηγίας ΕΑΟΕ. Για τον λόγο αυτόν, αποκλείεται το ενδεχόμενο, για παράδειγμα, απεριόριστης κατά το ενωσιακό δίκαιο υποχρεώσεως προς μείωση των εκπομπών διά της καταργήσεως *συγκεκριμένων* ήδη υφισταμένων πηγών εκπομπών. Πράγματι, η απόφαση για το ποιες εκπομπές πρέπει να καταργηθούν ή να

51 — Βλ. απόφαση C-138/05, Stichting Zuid-Hollandse Milieufederatie (παρατεθείσα στην υποσημείωση 37, σκέψεις 43 επ.).

52 — Αποφάσεις της 24ης Οκτωβρίου 1996, C-72/95, Kraaijeveld κ.λπ. (Συλλογή 1996, σ. I-5403, σκέψη 61), της 15ης Ιουνίου 2000, C-365/98, Brinkmann (Συλλογή 2000, σ. I-4619, σκέψη 32), και Janecek (παρατεθείσα στην υποσημείωση 2, σκέψη 46).

53 — Βλ. τις αποφάσεις της 8ης Φεβρουαρίου 1973, 30/72, Επιτροπή κατά Ιταλίας (Συλλογή 1973, σ. 425, σκέψη 11), της 10ης Ιουλίου 1990, C-217/88, Επιτροπή κατά Γερμανίας (Συλλογή 1990, σ. I-2879, σκέψη 26), και της 10ης Ιουνίου 2004, C-87/02, Επιτροπή κατά Ιταλίας (Συλλογή 2004, σ. I-5975, σκέψη 38).

μειωθούν απόκειται αποκλειστικά στα αρμόδια όργανα των κρατών μελών.

112. Αντιθέτως, η χορήγηση άδειας για νέα εγκατάσταση συνεπάγεται πρόσθετες *νέες* εκπομπές επί τη βάσει αποφάσεως του κράτους μέλους. Κατά συνέπεια, σε αντιδιαστολή προς την περίπτωση (απειλούμενης) υπερβάσεως των ανωτάτων ορίων εκπομπών μόνο μέσω των υφισταμένων πηγών, το κράτος μέλος θα συνέβαλλε ενεργά με συγκεκριμένη ενέργεια στη ματαίωση του επιδιωκομένου με την οδηγία σκοπού. Επομένως, μια άδεια η οποία επιτρέπει πρόσθετες εκπομπές έχει διαφορετικά χαρακτηριστικά από την απλή διατήρηση της μέχρι τούδε καταστάσεως μέσω της μη επεμβάσεως κατά των υφισταμένων πηγών εκπομπών. Στην περίπτωση (απειλούμενης) υπερβάσεως των ανωτάτων ορίων εκπομπών, η εγγενής στην οδηγία ΕΑΟΕ απαγόρευση αποκλείει την εγκατάσταση οιωνδήποτε πρόσθετων πηγών εκπομπών. Αντιθέτως, η διακριτική ευχέρεια που διαθέτει το κράτος μέλος ως προς την απόφαση σχετικά με τον τρόπο μειώσεως των εκπομπών του δεν περιορίζεται. Πάντως, σε περίπτωση υπερβάσεως των ποσοτήτων εκπομπών, αίρεται η διακριτική ευχέρεια του κράτους μέλους, οπότε παρέλκει η επίλυση του ζητήματος που εμπίπτει στη διακριτική ευχέρεια των εθνικών αρχών περί του «τρόπου» επιτεύξεως ενδεχομένων μειώσεων.

113. Τούτο δεν αποκλείει τη χορήγηση άδειας νέων σταθμών παραγωγής ενέργειας, οι οποίοι αντικαθιστούν τους παλαιούς σταθμούς και παράγουν, στο πλαίσιο παρεμφερούς αποδόσεως, λιγότερες ρυπογόνες ουσίες. Η εν λόγω αναβάθμιση είναι ευνοϊκότερη για τα επίπεδα εκπομπών και, κατά συνέπεια, δεν μπορεί να επηρεάσει αρνητικά τους σκοπούς της οδηγίας ΕΑΟΕ. Πάντως, δεν αρκεί να συνδέεται με τη χορήγηση άδειας νέων εκπομπών η απλή προσδοκία της παύσεως λειτουργίας παλαιών εγκαταστάσεων. Αντιθέτως, πρέπει *να είναι σαφές* ότι στις εκπομπές για τις οποίες χορηγείται άδεια επί τη βάσει αντικαταστάσεως αντιστοιχεί ανάλογη μείωση στις παλαιές εγκαταστάσεις.

114. Χωρίς τη σύνδεση αυτή μεταξύ νέων εκπομπών και της μειώσεως υφισταμένων εκπομπών, η χορήγηση άδειας προσθέτων εκπομπών επιτρέπεται μόνον εφόσον δεν υφίσταται απειλή υπερβάσεως των ανωτάτων ορίων εκπομπών. Κατά συνέπεια, τα κράτη μέλη πρέπει να λάβουν ενδεχομένως πριν από τη χορήγηση της άδειας μέτρα για να μειώσουν επαρκώς τις υφιστάμενες εκπομπές κατά τον χρόνο ενάρξεως της λειτουργίας της εγκαταστάσεως (και μεταγενέστερα).

115. Μόνο σε σπάνιες εξαιρετικές περιπτώσεις μπορεί να υφίστανται απολύτως επιτακτικοί λόγοι δημοσίου συμφέροντος, οι οποίοι, παρά την απειλούμενη υπέρβαση των ανωτάτων ορίων εκπομπών, δικαιολογούν τη χορήγηση άδειας προσθέτων εκπομπών [54]. Πάντως, εν προκειμένω, ούτε αναζητήθηκαν τέτοιοι λόγοι ούτε υφίστανται ενδείξεις για την ύπαρξή τους.

116. Δεν είναι πειστική η εκ μέρους της RWE και των Κάτω Χωρών επίκληση της αρχής της επικουρικότητας και της αρχής της αναλογικότητας, που κατοχυρώνονται αμφότερες

54 — Ως παράδειγμα για την επέμβαση σε ζώνες προστασίας πτηνών, βλ. απόφαση της 28ης Φεβρουαρίου 1991, C-57/89, Επιτροπή κατά Γερμανίας (Leybucht) (Συλλογή 1991, σ. I-883, σκέψεις 21 επ.), και σε ζώνες προστασίας των ειδών τις προτάσεις μου της 30ής Νοεμβρίου 2006, C-342/05, Επιτροπή κατά Φινλανδίας (θήρα λύκου) (απόφαση της 14ης Ιουνίου 2007, Συλλογή 2007, σ. I-4713, σημεία 52 επ.).

στο άρθρο 5 ΣΕΕ (πρώην άρθρο 5 ΕΚ). Η αρχή της επικουρικότητας δεν μπορεί να έχει ως συνέπεια την αναγνώριση στα κράτη μέλη απεριόριστης διακριτικής ευχέρειας δυνάμενης να επηρεάσει τους σκοπούς του ενωσιακού δικαίου. Εάν τα κράτη μέλη δεν αξιοποιούν τις δυνατότητες δράσεως που τους παρέχονται κατ' αρχάς προς μεταφορά οδηγίας στο εθνικό δίκαιο, τότε είναι εύλογο να μειώνεται στη συνέχεια το περιθώριο διακριτικής ευχέρειας που διαθέτουν.

117. Κατά συνέπεια, η αρχικώς υφιστάμενη διακριτική ευχέρεια υπέρ των κρατών μελών δεν τελεί σε αντίφαση προς την απαγόρευση χορηγήσεως άδειας για πρόσθετες εκπομπές.

118. Πάντως, κατά την Electrabel, με την απαγόρευση χορηγήσεως άδειας θίγονται οι εγκαταστάσεις για τις οποίες χρειάζεται άδεια έναντι των πηγών εκπομπών, οι οποίες δεν υπόκεινται σε άδεια και, κατά συνέπεια, μπορούν να τεθούν σε λειτουργία ανεξαρτήτως της υπερβάσεως των εθνικών ανωτάτων ορίων εκπομπών. Εν προκειμένω, μπορεί να παραμείνει ανοικτό το ζήτημα αν το επιχείρημα αυτό μπορεί να ευδοκιμήσει σε περίπτωση χορηγήσεως άδειας μικρών εγκαταστάσεων, οι οποίες είναι παρεμφερείς προς εγκαταστάσεις για τις οποίες δεν χρειάζεται άδεια.

119. Εν πάση περιπτώσει, εγκαταστάσεις οι οποίες υπόκεινται, κατά την οδηγία 96/61, σε υποχρέωση άδειας, δεν μπορούν να συγκριθούν με εγκαταστάσεις για τις οποίες δεν απαιτείται άδεια. Κατά τον νομοθέτη της Ενώσεως, οι εγκαταστάσεις αυτές έχουν σημαντικές επιπτώσεις στο περιβάλλον γενικώς [55] και προκαλούν ειδικότερα σημαντικής εκτάσεως εκπομπές [56], οπότε δικαιολογούνται ειδικές απαιτήσεις.

120. Η εν λόγω νομοθετική διαφοροποίηση επηρεάζει καθοριστικά την απάντηση στο υποερώτημα 3α. Κατ' αρχήν, δεν έχει σημασία κατά πόσον μια εγκατάσταση συμβάλλει στην (απειλούμενη) υπέρβαση των εθνικών ανώτατων ορίων εκπομπών. Επειδή κατά την οδηγία 96/61 η εγκατάσταση οφείλει να έχει άδεια, μπορεί να συναχθεί το τεκμήριο ότι οι εκπομπές που προέρχονται από αυτήν είναι τόσες ώστε να αποκλείουν τη χορήγηση άδειας [57], εάν ήδη χωρίς την (επίμαχη) εγκατάσταση υφίσταται υπέρβαση των ποσοτήτων εκπομπών.

121. Το τεκμήριο αυτό μπορεί ενδεχομένως να ανατραπεί σε κατ' ιδίαν περίπτωση. Τα ανώτατα όρια εκπομπών δεν μπορούν να αποκλείσουν τη χορήγηση άδειας εάν η εγκατάσταση, ως εκ της φύσεώς της, δεν εκπέμπει τις σχετικές ρυπογόνες ουσίες. Θα ήταν πιθανόν επίσης να χορηγηθεί άδεια λειτουργίας σε εγκαταστάσεις, οι οποίες εκπέμπουν μεν τέτοιες ουσίες, πλην όμως αυτές είναι χωρίς πρακτική σημασία για τις επιπτώσεις επί του περιβάλλοντος. Πάντως, στις υπό κρίση υποθέσεις αυτό αποκλείεται. Οι επίδικοι σταθμοί παραγωγής ενέργειας εκπέμπουν σε σημαντικό βαθμό οξείδιο του αζώτου και διοξείδιο του θείου και συναφώς συμβάλλουν αισθητά στις εθνικές εκπομπές [58].

55 — Βλ., ιδίως, τη δεύτερη και την ένατη αιτιολογική σκέψη και τα άρθρα 1, 2, σημείο 2, 3, παράγραφος 1, στοιχεία α΄ και β', 9, παράγραφος 4, της οδηγίας 96/61.

56 — Βλ., ιδίως, την ένατη και την τριακοστή αιτιολογική σκέψη και τα άρθρα 1, 2, σημεία 5 και 6, 9, παράγραφοι 3 και 4, και 19 της οδηγίας 96/61.

57 — Βλ. την εικοστή ένατη αιτιολογική σκέψη και το άρθρο 2, σημείο 3, της οδηγίας 96/61.

58 — Βλ. ανωτέρω, σημείο 25.

122. Επομένως, ισχύει, σε περίπτωση (απειλούμενης) υπερβάσεως των ανωτάτων ορίων εκπομπών, η απαγόρευση χορηγήσεως άδειας σε εγκαταστάσεις σύμφωνα με την οδηγία 96/61, εάν δεν αποδεικνύεται στην κατ' ιδίαν περίπτωση ότι οι εκπομπές των επίδικων ρυπογόνων ουσιών δεν είναι σημαντικές για τις επιπτώσεις της εγκαταστάσεως επί του περιβάλλοντος.

123. Τέλος, πρέπει να τονισθεί ότι η εκτεθείσα στο ως άνω προδικαστικό ερώτημα δυνατότητα χορηγήσεως περιορισμένης άδειας, δηλαδή συνοδευόμενης από όρους και περιορισμούς, συνιστά βεβαίως ηπιότερο μέσον έναντι της πλήρους αρνήσεως χορηγήσεως άδειας, το οποίο πρέπει να λάβουν υπόψη οι αρμόδιες αρχές. Ενδεχομένως, οι εκπομπές των επίδικων ρυπογόνων ουσιών μπορούν να μειωθούν μέσω περαιτέρω τεχνικών μέτρων, σε βαθμό ώστε το τεκμήριο του σοβαρού χαρακτήρα τους να μπορεί να ανατραπεί. Πάντως, η οδηγία ΕΑΟΕ δεν περιέχει καμία ένδειξη περί της μορφής και του περιεχομένου των αντίστοιχων όρων ή προϋποθέσεων. Από την οδηγία μπορεί απλώς να συναχθεί ότι τα κράτη μέλη, σε περίπτωση απειλούμενης υπερβάσεως των ανωτάτων ορίων εκπομπών, δεν μπορούν να χορηγήσουν άδεια πρόσθετων εκπομπών.

124. Κατά συνέπεια, στο ερώτημα 3 α και β, πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το κράτος μέλος πρέπει να αρνηθεί τη χορήγηση της ζητούμενης περιβαλλοντικής άδειας υπό την έννοια του άρθρου 4 της οδηγίας 96/61, εάν η εγκατάσταση συμβάλλει στην (απειλούμενη) υπέρβαση εθνικών ανωτάτων ορίων εκπομπών για ρυπογόνες ουσίες, τα οποία καθορίστηκαν με την οδηγία ΕΑΟΕ, και το κράτος δεν έχει καταρτίσει και εκτελέσει επαρκή προγράμματα για τη μείωση των εκπομπών. Η απαγόρευση αυτή αίρεται, εάν στην κατ' ιδίαν περίπτωση αποδεικνύεται ότι οι εκπομπές των επίδικων ρυπογόνων ουσιών δεν είναι σημαντικές για τις επιπτώσεις της εγκαταστάσεως επί του περιβάλλοντος.

4. Η σημασία του χρονικού σημείου θέσεως της εγκαταστάσεως σε λειτουργία (ερώτημα 2γ)

125. Τέλος, με το ερώτημα 2γ, το αιτούν δικαστήριο ζητεί να διευκρινιστεί η σημασία του χρονικού σημείου ενάρξεως λειτουργίας της εγκαταστάσεως για την οποία χρειάζεται άδεια. Ακόμη και αν η σειρά που επελέγη στις αιτήσεις εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως παρέχει τη δυνατότητα συναγωγής διαφορετικού τεκμηρίου, το ερώτημα αυτό μπορεί ευλόγως να συνδεθεί μόνο με το ερώτημα 3 α και β, τα οποία αφορούν συγκεκριμένα τις υποχρεώσεις των κρατών μελών κατά τη διάρκεια διαδικασίας αδειοδοτήσεως.

126. Μία εγκατάσταση μπορεί να ληφθεί υπόψη στο πλαίσιο των εθνικών ανωτάτων ορίων εκπομπών από τον χρόνο κατά τον οποίο αρχίζει να λειτουργεί και, επομένως, να παράγει εκπομπές. Κατά συνέπεια, στο πλαίσιο διαδικασίας χορηγήσεως άδειας, πρέπει να ληφθούν υπόψη τα εθνικά ανώτατα όρια εκπομπών, τα οποία ισχύουν κατά το χρονικό σημείο ενάρξεως της λειτουργίας της εγκαταστάσεως και κατά τη διάρκεια της περαιτέρω λειτουργίας της.

127. Κατά το άρθρο 4, παράγραφος 2, της οδηγίας ΕΑΟΕ, τα κράτη μέλη εξασφαλίζουν ότι δεν θα υπάρξει πλέον υπέρβαση των εθνικών ανωτάτων ορίων εκπομπών του παραρτήματος Ι και μετά την ημερομηνία αναφοράς της 31ης Δεκεμβρίου 2010. Επομένως, οι ποσότητες αυτές εξακολουθούν να ισχύουν (τουλάχιστον), πράγμα που ορθώς επισημαίνουν η Ιταλία και η Επιτροπή. Κατά συνέπεια, η άρνηση χορηγήσεως άδειας ενδείκνυται, εφόσον επίκειται ή επήλθε υπέρβαση των εθνικών ανωτάτων ορίων εκπομπών.

128. Επομένως, στο ερώτημα 2γ, πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι χρονικό σημείο ενάρξεως της λειτουργίας εγκαταστάσεως μετά το 2010 ασκεί επιρροή μόνον εάν κατά το χρονικό αυτό σημείο δεν επίκειται πλέον ούτε επήλθε υπέρβαση των εθνικών ανωτάτων ορίων εκπομπών.

Δ — Επί του τέταρτου, πέμπτου και έκτου ερωτήματος: το άμεσο αποτέλεσμα των οδηγιών

129. Το τέταρτο, το πέμπτο και το έκτο ερώτημα έχουν ως αντικείμενο το ζήτημα αν και, ενδεχομένως, σε ποια έκταση ο ιδιώτης μπορεί να επικαλεστεί την οδηγία ΕΑΟΕ ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων.

130. Όπως το Δικαστήριο έχει κατ' επανάληψη υπενθυμίσει, θα ήταν ασύμβατο με τον δεσμευτικό χαρακτήρα που το άρθρο 288, τρίτο εδάφιο, ΣΛΕΕ αναγνωρίζει στις οδηγίες να αποκλειστεί κατ' αρχήν η δυνατότητα των ενδιαφερομένων να επικαλεστούν την υποχρέωση που επιβάλλεται από μια οδηγία [59]. Τούτο ισχύει όλως ιδιαιτέρως ως προς οδηγία της οποίας ο σκοπός είναι να ελέγξει και να περιορίσει την ατμοσφαιρική ρύπανση, οπότε αφορά την προστασία της δημόσιας υγείας [60].

131. Κατά συνέπεια, οι ιδιώτες μπορούν όταν οι διατάξεις μιας οδηγίας, από άποψη περιεχομένου, είναι απαλλαγμένες αιρέσεων και αρκούντως ακριβείς να τις επικαλούνται ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων έναντι του κράτους, εφόσον το κράτος αυτό παρέλειψε να μεταφέρει εμπροθέσμως την οδηγία στο εσωτερικό δίκαιο ή προέβη σε πλημμελή μεταφορά της [61].

132. Το άρθρο 4 και το παράρτημα Ι της οδηγίας ΕΑΟΕ επιβάλλουν στα κράτη μέλη τη σαφή υποχρέωση να συμμορφωθούν στα εθνικά ανώτατα όρια που έχουν καθοριστεί με τις διατάξεις αυτές το αργότερο μέχρι τις 31 Δεκεμβρίου 2010. Αρκούντως ακριβής είναι και η υποχρέωση του άρθρου 6, περί καταρτίσεως προγραμμάτων για την προοδευτική μείωση των εθνικών εκπομπών [62].

59 — Αποφάσεις Janecek (παρατεθείσα στην υποσημείωση 2, σκέψη 37), της 16ης Σεπτεμβρίου 1999, C-435/97, WWF κ.λπ. (Συλλογή 1999, σ. I-5613, σκέψη 69), Kraaijeveld κ.λπ. (παρατεθείσα στην υποσημείωση 53, σκέψη 56), της 1ης Φεβρουαρίου 1977, 51/76, Verbond van Nederlandse Ondernemingen (Συλλογή τόμος 1977, σ. 55, σκέψεις 20/29).

60 — Απόφαση Janecek (παρατεθείσα στην υποσημείωση 2, σκέψη 37).

61 — Αποφάσεις της 19ης Ιανουαρίου 1982, 8/81, Becker (Συλλογή 1982, σ. 53, σκέψη 25), της 11ης Ιουλίου 2002, C-62/00, Marks & Spencer (Συλλογή 2002, σ. I-6325, σκέψη 25), Pfeiffer κ.λπ. (παρατεθείσα στην υποσημείωση 23, σκέψη 103), της 12ης Φεβρουαρίου 2009, C-138/07, Cobelfret (Συλλογή 2009, σ. I-731, σκέψη 58), και Janecek (παρατεθείσα στην υποσημείωση 2, σκέψη 36).

62 — Βλ., υπό την έννοια αυτή, απόφαση Janecek (παρατεθείσα στην υποσημείωση 2, σκέψη 39).

133. Αντιθέτως, από την οδηγία ΕΑΟΕ δεν μπορεί να συναχθεί υποχρέωση λήψεως συγκεκριμένων κατ' ιδίαν μέτρων για την τήρηση των ανωτάτων εθνικών ορίων εκπομπών. Τα κράτη μέλη διαθέτουν ευρεία διακριτική ευχέρεια κατά την επιλογή των μέσων. Επομένως, όσον αφορά τέτοια κατ' ιδίαν μέτρα, αποκλείεται, κατ' αρχήν, το άμεσο αποτέλεσμα.

134. Πάντως, δεν ισχύει το ίδιο όσον αφορά τον ήδη διαπιστωθέντα περιορισμό της διακριτικής ευχέρειας των κρατών μελών σε περίπτωση απειλούμενης υπερβάσεως των ανωτάτων ορίων εκπομπών. Η υποχρέωση αρνήσεως χορηγήσεως περιβαλλοντικής άδειας υπό την έννοια του άρθρου 4 της οδηγίας 96/61, εάν η εγκατάσταση συμβάλλει στην (απειλούμενη) υπέρβαση των εθνικών ανωτάτων ορίων εκπομπών για ρυπογόνες ουσίες κατά την οδηγία ΕΑΟΕ, είναι προφανώς αρκούντως ακριβής σε σχέση με τις έννομες συνέπειες.

135. Θα μπορούσαν να διατυπωθούν αμφιβολίες ως προς το αν η προϋπόθεση της (απειλούμενης) υπερβάσεως εθνικού ανωτάτου ορίου ορίζεται επίσης με επαρκή ακρίβεια. Το ζήτημα αν θα υπάρξει υπέρβαση των ορίων αυτών μπορεί να εκτιμηθεί μόνον επί τη βάσει περίπλοκης κατά κανόνα προγνώσεως. Οι περισσότεροι μετέχοντες προβάλλουν συναφώς ότι κατά το χρονικό σημείο χορηγήσεως της άδειας δεν είναι δυνατόν να γνωρίζει κανείς αν θα υπάρξει υπέρβαση των ανωτάτων ορίων εκπομπών κατά τη θέση της εγκαταστάσεως σε λειτουργία.

136. Πάντως, η οδηγία ΕΑΟΕ περιλαμβάνει εργαλεία τα οποία διευκολύνουν την πρόγνωση αυτή. Πράγματι, κατά το άρθρο 7 και το παράρτημα ΙΙΙ, τα κράτη μέλη συντάσσουν και ενημερώνουν κατ' έτος εθνικές απογραφές εκπομπών καθώς και προβλέψεις εκπομπών. Οι αρμόδιες αρχές και τα δικαστήρια μπορούν τουλάχιστον να λάβουν υπόψη χωρίς πρόβλημα τις προγνώσεις αυτές, για να εξετάσουν αν υφίσταται απειλή υπερβάσεως. Περαιτέρω, δεν φαίνεται να αποκλείεται το ενδεχόμενο να διορθωθούν οι προγνώσεις αυτές εάν εντοπίζονται πρόδηλες ελλείψεις.

137. Δυσχέρειες μπορούν βεβαίως να ανακύψουν, στο μέτρο που τα κράτη μέλη, κατά τον χρόνο της χορηγήσεως της άδειας, δεν έχουν ενδεχομένως ακόμη αποφασίσει με ποια μέσα θα εξασφαλίσουν μέχρι τον χρόνο της ενάρξεως της λειτουργίας τη συμμόρφωση προς τα ανώτατα όρια εκπομπών. Αυτές όμως θα πρέπει να γίνουν δεκτές, επειδή στηρίζονται σε παράβαση του άρθρου 6 της οδηγίας ΕΑΟΕ. Πράγματι, κατά το άρθρο αυτό, τα κράτη μέλη θα πρέπει ήδη κατά την 1η Οκτωβρίου 2002 να έχουν καταρτίσει τα αναγκαία προγράμματα για να συμμορφωθούν προς τα ανώτατα όρια.

138. Επομένως, η ανάγκη προγνώσεως μελλοντικών εκπομπών ρυπογόνων ουσιών δεν αποκλείει το άμεσο αποτέλεσμα της απαγορεύσεως χορηγήσεως άδειας για πρόσθετες πηγές εκπομπών, σε περίπτωση (απειλούμενης) υπερβάσεως των ανωτάτων ορίων εκπομπών.

139. Πάντως, είναι αμφίβολο αν η οδηγία ΕΑΟΕ ορίζει με επαρκή ακρίβεια τον κύκλο των δικαιούχων. Κατά τη νομολογία,

μπορούν «οι ενδιαφερόμενοι» να προβάλουν την απορρέουσα από οδηγία υποχρέωση κράτους μέλους. Με την απόφασή του στην υπόθεση Janecek, το Δικαστήριο αναφέρθηκε ακριβώς στα πρόσωπα που θίγονται «άμεσα» [63]. Χωρίς να είναι αναγκαία η διεξοδική εξέταση της σημασίας των ως άνω όρων, αυτοί συνηγορούν υπέρ της απόψεως ότι ο κύκλος των δικαιούχων πρέπει να περιοριστεί.

140. Η οδηγία ΕΑΟΕ, ιδίως δε τα άρθρα 4 και 6 αυτής, δεν εντάσσονται στο σχήμα αυτό, όπως ορθώς επισημαίνει η Αυστρία. Οι κανόνες προβλέπουν μόνον *εθνικά* ανώτατα όρια εκπομπών και απαιτούν *εθνικά* προγράμματα. Αυτά όμως δεν προστατεύουν – ελλείψει τοπικού ή ουσιαστικού συνδέσμου– δυνάμενο να οριοθετηθεί κύκλο προσώπων. Ούτε καν ο πληθυσμός του οικείου κράτους μέλους μπορεί να οριοθετηθεί ως η ομάδα των δικαιούχων, επειδή οι εθνικές εκπομπές στο σύνολό τους έχουν κατά κανόνα και διασυνοριακές επιπτώσεις. Κατά συνέπεια, οι υποχρεώσεις αυτές εξυπηρετούν γενικώς την προστασία του περιβάλλοντος και της υγείας. Ελλείπει περαιτέρω εξειδίκευση.

141. Επομένως, είναι δυνατόν να διατυπωθούν αμφιβολίες ως προς το αν οι ιδιώτες μπορούν να επικαλεστούν άμεσα το άρθρο 4 της οδηγίας ΕΑΟΕ ή να απαιτήσουν υπό την έννοια του άρθρου 6 την κατάρτιση προγραμμάτων ή τη λήψη μέτρων ή πακέτων μέτρων που περιλαμβάνονται σε αυτά προς τήρηση των ανωτάτων ορίων εκπομπών. Πάντως, τα ερωτήματα αυτά, δηλαδή τα ερωτήματα 5α και 6α, είναι, σε τελική ανάλυση, άνευ σημασίας για την παρούσα περίπτωση, επειδή οι διαφορές των κυρίων δικών δεν αφορούν ούτε την τήρηση των εθνικών ανωτάτων ορίων εκπομπών αφεαυτών ούτε αναγκαία πακέτα μέτρων.

142. Για τις υπό κρίση υποθέσεις, σημασία έχει μόνον αν οι ιδιώτες μπορούν να επικαλεστούν, σε περίπτωση (απειλούμενης) υπερβάσεως των ανωτάτων ορίων εκπομπών, την απαγόρευση χορηγήσεως άδειας για συγκεκριμένες πρόσθετες εγκαταστάσεις, κατά το άρθρο 4 της οδηγίας 96/61.

143. Επειδή οι εγκαταστάσεις αυτές συνδέονται με ορισμένο τόπο, παρουσιάζουν επαρκή τοπικό και ουσιαστικό σύνδεσμο, ώστε να εντοπίζονται τα ενδιαφερόμενα πρόσωπα, μάλιστα δε τα πρόσωπα που θίγονται άμεσα. Το άρθρο 2, σημείο 15, της οδηγίας 96/61 ορίζει υπό την έννοια αυτή το ενδιαφερόμενο κοινό. Περιλαμβάνει μη κυβερνητικές

63 — Απόφαση Janecek (παρατεθείσα στην υποσημείωση 2, σκέψη 39).

οργανώσεις που προάγουν την προστασία του περιβάλλοντος και ανταποκρίνονται στις απαιτήσεις οι οποίες καθορίζονται από το οικείο εθνικό δίκαιο.

144. Το κοινό που αφορά η άδεια έχει, κατά το άρθρο 16 της οδηγίας 96/61 που περιελήφθη στην οδηγία προς εκτέλεση της Συμβάσεως του Άαρχους, δικαίωμα έννομης προστασίας. Το εν λόγω δικαίωμα ασκήσεως ενδίκου βοηθήματος προϋποθέτει επαρκές συμφέρον ή προσβολή δικαιώματος σύμφωνα με το εθνικό δίκαιο [64]. Επειδή στην παρούσα υπόθεση δεν ανέκυψαν ερωτήματα ως προς τους όρους αυτούς, πρέπει να θεωρηθεί ότι αυτοί πληρούνται.

145. Το ενδιαφερόμενο κοινό υπό την έννοια της οδηγίας 96/61 δεν θίγεται βεβαίως άμεσα, στο πλαίσιο αυτό, από τους περιορισμούς της οδηγίας ΕΑΟΕ. Πάντως, το άρθρο 16 της οδηγίας 96/61 του παρέχει το δικαίωμα να αμφισβητήσει την ουσιαστική ή τη διαδικαστική νομιμότητα των αδειών. Ο δικαστικός αυτός έλεγχος δεν περιορίζεται σε διατάξεις οι οποίες προστατεύουν ιδίως ορισμένους ενδιαφερόμενους. Αντιθέτως, ο υπό το πρίσμα του ουσιαστικού δικαίου έλεγχος της άδειας θα ήταν ελλιπής, εάν οι θιγόμενοι από μια εγκατάσταση προσφεύγοντες έπρεπε να αποδεχθούν άδεια, η οποία είναι αντικειμενικά παράνομη.

146. Επομένως, οι ιδιώτες μπορούν να επικαλεστούν, στο πλαίσιο ενδίκου βοηθήματος υπό την έννοια του άρθρου 16 της οδηγίας 96/61, την προβλεπόμενη στην οδηγία ΕΑΟΕ απαγόρευση χορηγήσεως άδειας σε συγκεκριμένες πρόσθετες εγκαταστάσεις κατά το άρθρο 4 της οδηγίας 96/61, σε περίπτωση (απειλούμενης) υπερβάσεως των ανωτάτων ορίων εκπομπών.

147. Τέλος, πρέπει να εξετασθεί ακόμη η ένσταση ότι η επίκληση της απαγορεύσεως χορηγήσεως άδειας θα είχε ως συνέπεια την εφαρμογή της οδηγίας ΕΑΟΕ εις βάρος ιδιωτών, δηλαδή των οικείων επιχειρήσεων παραγωγής ενέργειας. Πράγματι, μια οδηγία, αυτή καθαυτή, δεν μπορεί να δημιουργεί υποχρεώσεις εις βάρος ιδιώτη και, επομένως, δεν μπορεί να γίνει επίκλησή της κατ' αυτού [65]. Πάντως, είναι, κατ' αρχήν, δυνατή η σύμφωνη προς την οδηγία ερμηνεία του εθνικού δικαίου εις βάρος ιδιωτών – όπως προτείνει το αιτούν δικαστήριο [66]. Και ακόμη και αν η άμεση εφαρμογή της απαγορεύσεως άδειας ήταν αναγκαία, αυτό δεν θα ισοδυναμούσε με επίκληση οδηγίας έναντι ιδιώτη. Αντιθέτως, η απαγόρευση θα εφαρμοζόταν έναντι της αρμόδιας για τη χορήγηση της άδειας αρχής. Επιπλέον, οι απλές, εν τίνι μέτρω «αυτόματες», αρνητικές συνέπειες επί

64 — Πρέπει να θεωρηθεί ότι οι εκκρεμείς υποθέσεις C-115/09, Trianel (ανακοίνωση στην ΕΕ 2009, C 141, σ. 26), βλ. επίσης τις προτάσεις της γενικής εισαγγελέα E. Sharpston που φέρουν σημερινή ημερομηνία, καθώς και C-128/09 έως C-131/09, C-134/09 και C-135/09, Boxus κ.λπ. (ανακοινώσεις στην ΕΕ 2009, C 153, σ. 18 επ.), συμβάλλουν στην ερμηνεία των απαιτήσεων αυτών.

65 — Αποφάσεις της 26ης Φεβρουαρίου 1986, 152/84, Marshall (Συλλογή 1986, σ. 723, σκέψη 48), της 14ης Ιουλίου 1994, C-91/92, Faccini Dori (Συλλογή 1994, σ. I-3325, σκέψη 20), και της 19ης Ιανουαρίου 2010, C-555/07, Kücükdeveci (Συλλογή 2010, σ. I-4281, σκέψη 46).

66 — Απόφαση Pfeiffer κ.λπ. (παρατεθείσα στην υποσημείωση 23, σκέψεις 110 επ.) και Kücükdeveci (παρατεθείσα στην υποσημείωση 65, σκέψεις 45 επ.).

των δικαιωμάτων τρίτων, ακόμη και αν αυτές είναι βέβαιες, δεν δικαιολογούν την άρνηση αναγνωρίσεως στον ιδιώτη του δικαιώματος επικλήσεως οδηγίας έναντι του οικείου κράτους μέλους [67].

148. Επομένως, στα ερωτήματα 4 και 6β πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι οι ιδιώτες μπορούν, στο πλαίσιο ενδίκου βοηθήματος υπό την έννοια του άρθρου 16 της οδηγίας 96/61, να επικαλεστούν την περιλαμβανόμενη στην οδηγία ΕΑΟΕ απαγόρευση χορηγήσεως άδειας σε συγκεκριμένες πρόσθετες εγκαταστάσεις κατά το άρθρο 4 της οδηγίας 96/61, σε περίπτωση (απειλούμενης) υπερβάσεως των ανωτάτων ορίων εκπομπών.

149. Η απάντηση στο ερώτημα 5β προκύπτει από την απάντηση στο ερώτημα 2β: επειδή η υποχρέωση κράτους μέλους να απέχει από μέτρα τα οποία είναι ικανά να θέσουν σε σοβαρό κίνδυνο την επίτευξη των επιδιωκομένων με την οδηγία ΕΑΟΕ σκοπών ισχύει και κατά τη διάρκεια του διαστήματος από τις 27 Νοεμβρίου 2002 έως τις 31 Δεκεμβρίου 2010, οι ιδιώτες πρέπει να μπορούν κατά τη διάρκεια του χρόνου αυτού να επικαλεστούν την προαναφερθείσα απαγόρευση χορηγήσεως άδειας [68].

150. Και στο ερώτημα 6γ δόθηκε ήδη απάντηση, δηλαδή μέσω της απαντήσεως στο ερώτημα 3α: η εν λόγω απαγόρευση χορηγήσεως άδειας αίρεται εάν στην κατ' ιδίαν περίπτωση αποδεικνύεται ότι οι εκπομπές των επίδικων ρυπογόνων ουσιών δεν είναι σημαντικές για τις επιπτώσεις της εγκαταστάσεως επί του περιβάλλοντος [69].

151. Κατά συνέπεια, η απάντηση στα ερωτήματα 4 έως 6 έχει ως εξής: οι ιδιώτες μπορούν, στο πλαίσιο ενδίκου βοηθήματος υπό την έννοια του άρθρου 16 της οδηγίας 96/61, να επικαλεστούν την προβλεπόμενη στην οδηγία ΕΑΟΕ απαγόρευση χορηγήσεως άδειας σε ορισμένες πρόσθετες πηγές εκπομπών, δηλαδή σε εγκαταστάσεις, κατά το άρθρο 4 της οδηγίας 96/61, σε περίπτωση (απειλούμενης) υπερβάσεως των ανωτάτων ορίων εκπομπών. Τούτο ισχύει και κατά τη διάρκεια του διαστήματος από τις 27 Νοεμβρίου 2002 έως τις 31 Δεκεμβρίου 2010. Η απαγόρευση αίρεται εάν στην κατ' ιδίαν περίπτωση αποδεικνύεται ότι οι εκπομπές των επίδικων ρυπογόνων ουσιών δεν είναι σημαντικές για τις επιπτώσεις της εγκαταστάσεως επί του περιβάλλοντος.

67 — Αποφάσεις της 7ης Ιανουαρίου 2004, C-201/02, Wells (Συλλογή 2004, σ. I-723, σκέψη 57), και της 17ης Ιουλίου 2008, C-152/07 έως C-154/07, Arcor (Συλλογή 2008, σ. I-5959, σκέψη 36).

68 — Βλ. ανωτέρω, σημεία 80 επ.

69 — Βλ. ανωτέρω, σημεία 120 επ.

V — Πρόταση

152. Ως εκ τούτου, προτείνω στο Δικαστήριο να απαντήσει στα προδικαστικά ερωτήματα ως εξής:

1. Λόγω της υποχρεώσεως σύμφωνης προς την οδηγία ερμηνείας, οι εθνικές διατάξεις για τη μεταφορά της οδηγίας 2008/1/ΕΚ, σχετικά με ολοκληρωμένη πρόληψη και έλεγχο της ρυπάνσεως (πρώην οδηγία 96/61/ΕΚ), στο εθνικό δίκαιο πρέπει κατά το δυνατόν να ερμηνεύονται υπό την έννοια ότι, κατά την έκδοση αποφάσεως επί αιτήσεως χορηγήσεως περιβαλλοντικής άδειας, πρέπει να λαμβάνονται υπόψη τα εθνικά ανώτατα όρια εκπομπών κατά την οδηγία 2001/81, σχετικά με ανώτατα όρια εκπομπών για ορισμένους ατμοσφαιρικούς ρύπους.

2. Η υποχρέωση κράτους μέλους να απέχει από τη λήψη μέτρων που είναι ικανά να θέσουν σε σοβαρό κίνδυνο την επίτευξη των σκοπών που επιδιώκονται με την οδηγία 2001/81 ισχύει και κατά το χρονικό διάστημα από τις 27 Νοεμβρίου 2002 έως τις 31 Δεκεμβρίου 2010.

3. Κατά την οδηγία 2001/8, το οικείο κράτος μέλος οφείλει, κατά το χρονικό διάστημα από τις 27 Νοεμβρίου 2002 έως τις 31 Δεκεμβρίου 2010, να καταρτίσει και να εκτελέσει τα κατάλληλα προγράμματα για την τήρηση των ανωτάτων ορίων εκπομπών. Εάν, παρά ταύτα, υφίσταται απειλή υπερβάσεως των ανωτάτων ορίων, το κράτος μέλος οφείλει να αναπτύξει περαιτέρω το πρόγραμμά του για τη μείωση των αντιστοίχων εκπομπών, ώστε οι εκπομπές αυτές να μειωθούν επαρκώς.

4. Εάν το κράτος δεν έχει καταρτίσει και εκτελέσει επαρκή προγράμματα για τη μείωση των εκπομπών, πρέπει να αρνηθεί τη χορήγηση της ζητούμενης περιβαλλοντικής άδειας υπό την έννοια του άρθρου 4 της οδηγίας 2008/1, εφόσον η εγκατάσταση συμβάλλει στην (απειλούμενη) υπέρβαση εθνικών ανωτάτων ορίων εκπομπών για ρυπογόνες ουσίες, τα οποία καθορίστηκαν με την οδηγία

2001/8. Η απαγόρευση αυτή αίρεται, εάν στην κατ' ιδίαν περίπτωση αποδεικνύεται ότι οι εκπομπές των επίδικων ρυπογόνων ουσιών δεν είναι σημαντικές για τις επιπτώσεις της εγκαταστάσεως επί του περιβάλλοντος.

5. Χρονικό σημείο ενάρξεως της λειτουργίας εγκαταστάσεως μετά το 2010 ασκεί επιρροή μόνον εάν κατά το χρονικό αυτό σημείο δεν επίκειται πλέον ούτε επήλθε υπέρβαση των εθνικών ανωτάτων ορίων εκπομπών.

6. Οι ιδιώτες μπορούν, στο πλαίσιο ενδίκου βοηθήματος υπό την έννοια του άρθρου 16 της οδηγίας 2008/1, να επικαλεστούν την προβλεπόμενη στην οδηγία 2001/81 απαγόρευση χορηγήσεως άδειας σε ορισμένες πρόσθετες πηγές εκπομπών, δηλαδή σε εγκαταστάσεις, κατά το άρθρο 4 της οδηγίας 2008/1, σε περίπτωση (απειλούμενης) υπερβάσεως των ανωτάτων ορίων εκπομπών. Τούτο ισχύει και κατά τη διάρκεια του διαστήματος από τις 27 Νοεμβρίου 2002 έως τις 31 Δεκεμβρίου 2010. Η απαγόρευση αίρεται εάν στην κατ' ιδίαν περίπτωση αποδεικνύεται ότι οι εκπομπές των επίδικων ρυπογόνων ουσιών δεν είναι σημαντικές για τις επιπτώσεις της εγκαταστάσεως επί του περιβάλλοντος.